

«Jeg er blond. Vanlig nordmann på en måte»

Interseksjonelle betydninger av kjønn, etnisitet og klasse i Osloskolen
- en diskursanalyse

Josefin Larsson

Masteroppgave i kultur- og samfunnspsykologi

Psykologisk Institutt
UNIVERSITET I OSLO
Desember 2011

© Josefin Larsson

2011

«Jeg er blond. Vanlig nordmann på en måte». Intersekjonelle betydninger av kjønn, etnisitet og klasse i Osloskolen – en diskursanalyse.

Josefin Larsson

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

Forord

Først og fremst vil jeg takke informantene mine. Uten dere herlige jenter, hadde oppgaven ikke blitt til. Takk Pernille, for all hjelp i forbindelse med intervjuene, for tilgang til eget kontor og for gode samtaler. Kemal, takk for at du ga så mye av din tid for å hjelpe meg i rekrutteringsprosessen.

Videre vil jeg takke Katrina Roen. Du har veiledet meg på en måte som utfordret meg til å arbeide selvstendig og finne egne løsninger på problemer, samtidig som du har inspirert meg og holdt meg nede på jorden.

Takk til Hanna, Anne og Mari for verdifulle innspill, og Asle og Ingrid for korrektur og vasking av svorsk. Takk til onkler og tanter for barnepass under hektiske perioder. Kjære klassekamerater, takk for to inspirerende år og nye vennskap.

Sist vil jeg takke Børge. For at du laget middag til meg hver kveld og vært den beste pappaen til vår datter. Det har ikke alltid vært like enkelt å bli mamma og skrive oppgave samtidig.

Josefin Larsson

Oslo, desember 2011

Sammendrag

Denne diskursanalyse tar utgangspunkt i en videregående skole på Oslos østkant hvor 14 jenter i alderen 18-20 år med forskjellige «sosiale» og «etniske» bakgrunner ble intervjuet. Studien er inspirert av kritisk psykologi og undersøker prosesser som skaper subjekt og subjektivitet i krysningspunktet mellom de sosiale kategoriene kjønn, etnisitet og klasse. To normative diskurser løftes frem i analysen. Den første diskursen: *Normal Norskhet* refererer til hvordan norskhet opererte som en nøytral og tatt for gitt - kategori blant jentene på skolen som beskrev seg selv som «etnisk norske». Den andre diskursen: *Å være men ikke være for mye* henspiller til en form for heteronormativ og måteholden femininitet som mange jenter arbeidet hardt for å oppnå, uavhengig «etnisk bakgrunn». For å undersøke hvordan sosiale kategorier *samvirket* i konstruksjonen av en normativ femininitet, ble et interseksjonelt perspektiv benyttet. Resultatene illustrerte hvordan en slik femininitet både var koblet til status, klasse og etnisitet, og hvordan jentene som ikke behersket normene tilknyttet disse diskursene, ble posisjonert som annerledes (Den Andre). Hva det innebærer å være «Norsk Jente» eller «Den Andre» kan ut fra resultatene beskrives som noe kontekstuel foranderlig. Resultatene styrker også derfor den poststrukturalistiske oppfatningen om at meningsinnhold knyttet til sosiale kategorier burde betraktes som noe høyst forhandlingsbart og flytende.

Innholdsfortegnelse

Introduksjon	1
Oppgavens struktur og oppbygging	2
Problemstillinger	3
Teoretisk bakgrunn	3
Mot en alternativ psykologi.....	3
Subjektivitet og posisjonering i det diskursive terreng	4
Normsystemer og konstruksjoner av Den Andre.....	6
Heteronormativ femininitet.....	8
Interseksjonelle perspektiv på femininitet i tidligere forskning	8
Metode	10
Epistemologi og refleksivitet	10
Rekruttering og informanter	11
Intervju og intervjuguide	13
Foucauldiansk diskursanalyse og diskurspsykologi- en integrert modell	15
Interseksjonalitet og sosiale kategorier	18
Etiske betraktninger	20
Presentasjon av data	22
Resultater	22
Normativ Norskhet	23
Norske Normale Jenter - «jeg er meg selv, jeg er ikke sånn».....	26
De etniske Andre - «de får liksom ikke, de kan liksom ikke»	28
Etnisk merket - «som oss på en måte, men...»	29
De klassemerkete Andre - «litt mye av alt, ikke helt normalt»	32
Interseksjonelle variasjoner i berてposisjonen.....	33
Variasjoner av heterofemininitet	34
Praksis – muligheter og begrensinger.....	37
Subjektivitet - Norske Normale Jenter	38
Subjektivitet - De Andre	40
Diskusjon	43
Norsk (hetero)femininitet- moderasjon, frihet, og privilegium	43
Forståelse av seg selv via konstruksjoner av Den Andre	44
Interseksjonalitet og sosiale kategorier	46
Konsekvenser for subjektivitet	47

Studiens posisjon i psykologien	49
Begrensinger og øvrige implikasjoner	50
Konklusjon og avsluttende bemerkninger	51
Referanser.....	53
Appendiks 1 - Godkjennende fra NSD.....	57
Appendiks 2 - Informasjonsbrosjyre	59
Appendiks 3 - Skjema for samtykke.....	61
Appendiks 4 - Intervjuguide	62

Introduksjon

Hovedpersonene i denne studien, er unge jenter som vokser opp og lever sine liv i et sosialt og kulturelt mangfoldig Oslo. Osloskolen har i dag elever som representerer over 125 språkgrupper, og nesten en tredjedel av elevene har minoritetsspråklig bakgrunn (Utdanningsetaten, 2011). Hva betyr det å være ung i et slikt samfunn? Hvilke former for tilhørighet konstrueres og reproduseres i det mylderet av kulturelle og sosiale forskjeller og likheter som kjennetegner den norske skolen? Studien retter sin interesse mot jenters erfaringer med å være en del av et slikt skolemiljø gjennom samtaler om vennskap og utseende samt ulike sosiale og kulturelle uttrykksformer på skolen. Hensikten med studien er å undersøke prosesser som er med på å skape subjekt og subjektivitet i krysningspunktet mellom de sosiale kategoriene etnisitet, kjønn og klasse. Mer spesifikt dreier studien seg om hvordan «norsk feminitet» konstrueres diskursivt, hvilke implikasjoner en slik konstruksjon har for produksjonen av feminine subjektposisjoner og forskjellige maktstrukturer i et større perspektiv.

Inspirert av teoretikere innen kritisk psykologi ønsker jeg å bidra til den tradisjonen innen psykologisk forskning som ønsker et alternativt syn på subjektet og subjektskapende prosesser. Et sentralt begrep i studien er derfor subjektivering: fra det engelske ordet *subjectification*. Dette vil si hvordan individer skapes som subjekter, hvordan de produseres som subjekter gjennom rådende diskurser, og avslutningsvis på hvilken måte de er aktive deltagere i den prosessen (Hollway, 1989; Yodell, 2006). Begrepet subjektivitet, som er mye brukt i feministisk og poststrukturell teori, refererer i denne sammenheng til individualitet og selvbevissthet og videre til subjektets tilstand i form av tanker, følelser og handlinger (Hollway, 1989).

Studien lar seg videre inspirere av et postkolonialt perspektiv. Sentralt i en slik teoretisk retning er tanken om at imperialism og kolonialisme fortsatt har innvirkning på blant annet menneskers ideologiske konstruksjoner (Kristensen, 2010). Et viktig poeng i postkoloniale analyser er å rette fokuset mot normen, i stedet for kun å psykologisere det avvikende, eller De Andre (Ashcroft, Griffin, & Tiffin, 1998; Kristensen, 2010). Sosiale kategorier som kjønn, etnisitet og klasse behandles derfor ikke som spesielle minoritetsproblemstillinger. På en slik måte teller sosiale kategorier ikke bare for De Andre, det vil si de «ikke-privilegerte», de regnes også som betingelser for «normen» eller «majoriteten».

Et essensielt aspekt ved studien er at den diskursive tilnærmingen til subjektet er kombinert med et interseksjonelt perspektiv. Konseptet *interseksjonalitet* har blitt utviklet gjennom teoritradisjoner som postkolonial teori, feministisk poststrukturalisme og queer-teori (Lykke, 2003). Begrepet kan brukes som et hjelpemiddel for å forstå subjektets forutsetninger i det moderne samfunn som, i følge Lykke (2003) karakteriseres av endrede kjønnsrelasjoner og samlivsformer, globalisering og migrasjon. Interseksjonalitet betyr at oppmerksomhet rettes mot hvordan kategorier virker sammen, snarere enn hvordan de får betydning hver for seg, som er en vanligere fremgangsmåte innen det som her refereres til som tradisjonell psykologi (Staunæs, 2005). Interseksjonalitetsperspektivet stiller spørsmål om makt og forskjeller mellom mennesker, og problematiserer hvordan forestillinger om hvithet, kjønnsstilhørighet, heteroseksualitet og klassesstilhørighet relaterer til slike forskjeller gjennom en kontinuerlig produksjon av et «vi» og av et «dem» (De los Reyes, Molina, & Mulinari, 2003).

Oppgavens struktur og oppbygging

Studien presenteres i fire hovedkapitler. Den teoretiske gjennomgangen starter med en kortfattet innføring i den teoritradisjonen som kalles *kritisk psykologi*. Her diskuteres grunnlaget til kritikken mot det som er referert til som tradisjonell psykologi og videre introduseres essensielle diskursteoretiske begrep hvor subjekt og subjektivitet er sentrale prinsipper. Jørgensen og Phillips (1999) beskriver valg av diskursanalyse som en teoretisk og metodologisk helhetspakke som inneholder ontologiske og epistemologiske prinsipper. I diskursanalyse er altså teori og metode avhengig av hverandre og bør derfor ikke separeres. Det er på bakgrunn av slike forholdsregler jeg har valgt å presentere noen epistemologiske begrep og betraktninger i teoridelen. Jeg velger en slik disposisjon bevisst, fordi hele oppgaven forutsetter at leseren er fortrolig med slike prinsipper. Videre vil det diskursteoretiske fokuset kombineres med postkoloniale og poststrukturelle referanser, der hovedvekt vil ligge på konstruksjoner av Den Andre og på relevant kjønnsforskning innen et interseksjonelt perspektiv. Metodekapitlet vil gjøre rede for de metodologiske grep som ble brukt i studien gjennom forskningsprosessen i relasjon til forberedelser av, innsamling av og tolkning av data, inkludert etiske betraktninger i forhold til studiens informanter. Studiens resultat presenteres i del tre, og vil diskuteres og analyseres med støtte av den teoretiske plattformen som presenteres i introduksjonskapitlet. I den avsluttende delen vil studiens

resultat oppsummeres, og settes i relasjon til den helhetlige teoretiske kursen som navigerer studien. Her vil også andre implikasjoner for studien diskuteres.

Problemstillinger

Hvordan konstrueres (norsk) femininitet? Hvordan er en slik femininitet koblet til konstruksjonen av Den Andre?

På hvilken måte krysser de sosiale kategoriene etnisitet, kjønn og klasse hverandre i jentenes representasjoner av seg selv og andre? Hvilken betydning har det for den sosiale kontekstens distribusjon av makt?

Teoretisk bakgrunn

Mot en alternativ psykologi

For more than hundred years now psychology has not ceased to calibrate the human subject. It has given itself the task of plotting the distribution of human characteristics, of charting people's 'abnormalities' and 'pathologies'; it has drawn up taxonomies of behavior that seek to set up the norms of human conduct. (Venn, 1984, p. 119)

Changing the Subject (Henriques, Holloway, Urwin, Venn, & Walkerdine, 1984) er tittelen på det klassiske verket som banet vei for den teoritradisjonen som har blitt kalt kritisk psykologi. Her utfordres den tradisjonelle psykologiens tilnærming til mennesket som et enhetlig, rasjonelt, forhåndsbestemt og passivt objekt. Videre oppfordres det til en revurdering av fundamentale antakelser om individ og samfunn som to separate enheter. Dette er antakelser som, i følge forfatterne av *Changing the Subject*, utgjør fundamentet i psykologiske teorier, og har preget den tradisjonelle vestlige psykologien siden dens opprinnelse. Essensielt i kritisk psykologi er også den alternative tilnærmingen til kategorier. I motsetning til tradisjonell psykologi karakteriseres ikke sosiale kategorier som stabile, avgrensede og bestandige, men snarere som diskursive praksiser som tas opp, reproduseres og utfordres av subjektet. Sosiale kategorier, det vil si kategorier som kjønn, etnisitet, klasse, alder og religion, er noe sosialpsykologien tradisjonelt har brukt for å kategorisere mennesker i identitetsgrupper. I følge Staunæs (2005) fører en slik praksis til at kategoriene presenteres som statiske variabler som mennesker bærer med seg, upåvirket av situasjon og kontekst. For

å unngå en slik kategorisering bruker ofte kritiske psykologer det poststrukturalistiske begrepet *subjektivitet* istedenfor identitet.

I følge Jørgensen og Phillips (1999) har den tradisjonelle psykologien i tillegg vært dominert av kognitivismen, som tradisjonelt forklarer sosiale fenomener (holdninger, stereotypier, rasisme, gruppeprosesser og så videre) ut fra «kognitive prosesser, det vil si tenking, fornemmelse og resonnering» (p. 98). Ut fra en slik forståelse er mennesket et resultat av «universelle prosesser» (p.102), og dette tilsier med andre ord at alle mennesker kan psykologiseres/teoretiseres ut fra et og samme design. Fra et kritisk psykologisk syn undervurderer kognitivismen de dynamiske faktorene bak slike teorier og mener i stedet at subjektets måte å forstå og kategorisere verden på er historisk og sosialt betinget.

Den tradisjonelle psykologiens forståelse av ungdom og ungdomstid, har i følge Hauge (2009b) vært preget av diskurser som former og fremstiller ungdom som et objekt i en unngåelig og normal biologisk prosess. Selv anvender Hauge en alternativ psykologisk tilnærming til ungdomstid i sin forskning. Hauge demonstrerer hvordan kategorien ungdom gjøres relevant gjennom ulike kryssninger av kategorier som alder, kjønn, etnisitet og seksualitet. Hauge har, som andre kritisk orienterte forskere, en diskursiv tilnærming til ungdom og ungdomstid. På denne måten unngås det å se på ungdom som en statisk, biologisk og determinert kropp plassert atskilt fra samfunn og historie (Hauge, 2009b).

Videre mener enkelte forskere at den tradisjonelle psykologiens teori og metodikk både reproducerer og forsterker forskjeller mellom mennesker. Kjønnssidentitet (Holloway, 1984) og etnifiserte og rasifiserte stereotypier (Macleod & Bhatia, 2008) er eksempler på slike fenomen.

Subjektivitet og posisjonering i det diskursive terreng

Diskursbegrepet bygger på en sosialkonstruktivistisk forståelse som tar utgangspunkt i en kritisk innstilling til en «tatt for gitt-kunnskap», og hevder at en objektiv forståelse av verden er umulig (Jørgensen & Phillips, 1999). Sosialkonstruktivisme innenfor psykologien kan beskrives som et teoretisk og analytisk rammeverk som betrakter tradisjonelle psykologiske begreper og fenomener som *sosiale konstruksjoner*, skapt innenfor en spesifikk kontekst (Gergen, 2001).

Videre kan *diskurs* beskrives på mange forskjellige måter. I følge Burr (1995) refererer begrepet blant annet til en samling metaforer, meninger, fortellinger, bilder og uttalelser som sammen i ett spesielt henseende skaper eller konstruerer en bestemt versjon av

et objekt. Jørgensen og Phillips definerer begrepet diskurs som «en bestemt måte å tale om og forstå verden» (Jørgensen & Phillips, 1999, p. 7). Dette betyr at språket vårt er konstruert i forskjellige mønstre som våre uttalelser følger når vi agerer i ulike sosiale kontekster (Jørgensen & Phillips, 1999). Man snakker for eksempel om en «medisinsk diskurs», en «likestillingsdiskurs» eller en «innvandringskritisk diskurs». Selve diskursanalysen innebærer å analysere «språklige mønstre» i slike diskurser, og hvilke effekter dette har for hvordan vi opplever verden. Det sentrale poenget i relasjon til den foreliggende undersøkelsen er at det eksisterer flere ulike versjoner av hendelser og fenomener, hvor alle strever etter å definere dem på sin måte (Burr, 1995).

Hver diskurs tilbyr subjektet et begrenset antall måter å opptre på, og i diskursanalytisk terminologi refererer man til disse måter å opptre på for *subjektposisjoner*. For å forklare meningen av begrepet benytter seg Jørgensen og Phillips (1999) av den medisinske diskursen som eksempel. I en konsultasjon hos legen finnes for eksempel posisjonene lege og pasient, og til disse posisjonene knyttes det forventninger og regler. I den medisinske diskursen kan legen uttale seg om hva som er feil med pasienten, så om legen ikke mener at pasienten er syk og pasienten gjør motstand, har sistnevnte overskredet de regler som gjelder for pasientposisjonen og kan bli stemplet som hypokonder.

Videre er begrepet *posisjonering* utviklet av Davies & Harre' (1990), og henviser til prosessen hvor subjektet lokaliserer seg i relasjon til ulike diskurser og hvilke muligheter, begrensninger, rettigheter og plikter dette medfører. Posisjonering av selv og posisjonering av andre er også koblet til identitetsdannelse og forståelse av hvem man er (Davies, 2000). Som posisjonerte subjekt vil vi derfor, innenfor en gitt diskurs, ha problemer med å uttale mer enn denne identiteten (Schmauch, 2006). Innenfor diskursen om innvandring, er det for eksempel vanskelig å innta en posisjon som ikke tilhører nordmannen, innvandreren eller integrasjonseksperter. I en slik sammenheng finnes det lite rom for å understreke sine ferdigheter som for eksempel fotballspiller, lege, kvinne eller venn, da ferdighetene savner en posisjon å feste seg ved innenfor denne diskursen (Schmauch, 2006). Individuer har altså en rekke ulike kjennetegn og kvalifikasjoner, men bare noen av disse trekkes fram som betydningsfulle og dermed «gyldige» kvalifikasjoner i den enkelte diskurs.

Det ble nevnt innledningsvis i teorikapitlet at forskere innen kritisk psykologi ofte refererer til begrepet subjektivitet i stedet for identitet når en persons selv skal forklares. En Foucauldiansk tolkning av konseptet subjektivitet, inneholder et tosidig syn på subjektet. Dette betyr at mennesket ses på som et subjekt som aktivt bruker diskursen, samtidig som et

subjekt som er determinert og navigert av denne (Staunæs, 2005). Videre får dette konsekvenser for den sosiale kontekstens distribusjon av makt. Holloways (1984) forhold til subjektivitetsbegrepet minner om den Foucauldianske tolkningen, men har et tydeligere fokus rettet mot det aktive subjektet. Holloway nærmer seg begrepet subjektivitet gjennom de betydninger og innarbeidede verdier som både er knyttet til en persons handlinger og som påvirker personens posisjonering i relasjon til andre (Hollway, 1989). Videre understreker hun at diskurser alltid sameksisterer og har flere betydninger, noe som tilsier at subjektet ofte har et valg, selv om det ikke er lett eller bevisst. Holloway (1989) benytter seg av begrepet *investering* når hun skal beskrive hvorfor et spesielt menneske på et særskilt tidspunkt posisjonerer seg innenfor en spesifikk diskurs. Denne investeringen får konsekvenser for den personlige identiteten og kan i tillegg lede til sosiale og materielle fordeler for subjektet, som i hvert samfunn er sammenkoblet med de spesifikke posisjoneringene. I følge Holloway er slike prosesser tett knyttet til makt fordi noen subjektposisjoner er mer sosialt ønskelige og gir som en naturlig konsekvens mer uttelling enn andre. Hun hevder også at de dominante og hegemoniske diskursene navigerer subjekt og subjektivitet, men det betyr ikke at det ikke finnes diskurser som utfordrer.

Moore (1994) beskriver hvordan individer som utmaner eller motstår subjektposisjoner innenfor hegemoniske diskurser kan gjøre dette på bekostning av for eksempel sosial godkjenning og sosial makt. Wetherell (1998) bruker konseptet *problematiske subjektposisjoner* for å beskrive subjektets utfordringer i verbal interaksjon, og problematikken som hun interesserer seg for oppstår når subjektposisjoner og subjektiviteter oppfattes som vanskelige eller upassende. Staunæs (2005) bruker begrepet når hun refererer til prosesser hvor subjektet inntar en provokativ posisjon, gjennom å utfordre de regler og normer som gjelder i den sosiale konteksten. I følge Staunæs (2003) kan alle subjektposisjoner være problematiske, noen er imidlertid mer så enn andre, og dette preges videre av den sosiale kontekstens distribusjon av makt.

Normsystemer og konstruksjoner av Den Andre

Begrepet *Den Andre* (fra engelske Other) stammer fra den tyske filosofen Hegel og kan beskrives som et nøkkelkonsept i kontinental filosofi. Begrepet brukes blant annet innenfor kritisk samfunnsvitenskapelig forskning som en forklaringsmodell til hvordan en «oss» og «dem»-mentalitet preger menneskelige relasjoner (Ashcroft et al., 1998).

Walkerdine, Lucey og Melody (2001) beskriver prosessen når medlemmer av en dominant

sosial gruppe ekskluderer, neglisjerer eller mindregjør en gruppe med mindre makt for å støtte opp om sin egen identitet, som *othering*. Når middelklassen for eksempel fremstiller arbeiderklassen som mindre intelligente, som mennesker som bidrar mindre til samfunnet, samt som mindre kultiverte enn middel- og overklassen, bidrar de både til å bevare sine egne positive identiteter (raffinert smak, intelligens og så videre), og samtidig nekte arbeiderklassen disse kvalitetene (Holt & Griffin, 2005; Maxwell & Aggleton, 2010).

Fra et postkolonialt perspektiv er det på en lignende måte forestillinger om Den kolonialiserte Andre som definerer den kolonialiserende normen (Macleod & Bhatia, 2008). Uttrykt på en annen måte er det det eksotiske, tradisjonelle, lavt utviklede og bakstreverske subjektet som definerer det hvite, heteroseksuelle, moderne (mannlige) middelklasse-subjektet som lever sitt liv i liberale demokratier (Macleod & Bhatia, 2008). Edward Said (2002, referert i Berg et al., 2010) demonstrerer i sin bok *Orientalism*, hvordan Orienten konstrueres som Den Andre i relasjon til Vesten, og hvordan Den Første og Den Andre er i et asymmetrisk maktforhold.

Kritiske hvithetsstudier er et teoretisk forskningsperspektiv som faller innenfor det postkoloniale perspektivet og har i senere tid blitt vanlig i samfunnsforskning (De los Reyes & Masoud, 2005). *Hvithet* analyseres blant annet for å vise hvordan konstruksjoner av Den Andre ikke bare former minoriteters vilkår, men også hvite menneskers hverdagsliv og identitet (De los Reyes & Masoud, 2005). Ruth Frankenberg's bok *White woman-Rrace matters* (1993) kan beskrives som en banebrytende bok innenfor dette forskningsfeltet. I følge Frankenberg inkluderer fenomenet hvithet en rekke forskjellige praksiser som ikke oppfattes som spesifikt hvite, og som i tillegg utgjør en norm som andre kulturelle praksiser sammenlignes med. Dette kan for eksempel vises i hvordan kulturelle uttrykk og symboler omtales som Den Andre. Det vil si spesifikt svarte, som for eksempel svart musikk eller svart kunst, samtidig som hvit musikk og hvit kunst, bare er musikk og kunst, det vil si «umerket». Videre mener hun at hvithet er et perspektiv hvor hvite personer gir mening til verden, og at denne hvitheten uttrykkes gjennom diskurser som plasserer hvite mennesker i overlegne posisjoner. Hvithetsforskningen har som mål å gjøre disse implisitte normene synlige og legge dem frem for gransking (De los Reyes & Masoud, 2005).

Sentralt i slike ovenfor nevnte konstruksjoner er at en norm aldri er i bruk av sin egen kraft, snarere eksisterer den i relasjon til en motpol (Ambjörnsson, 2004). Heteroseksualitet eksisterer for eksempel i relasjon til hva den ikke er - homoseksualitet. På samme måte eksisterer kategorien etnisk norsk i relasjon til sin motpol, ikke-etnisk norsk. Det dreier seg

om en kontinuerlig reproduksjon og forhandling om forskjeller mellom mennesker, noe som skaper ideer om «vi» og «dem» som i tillegg beskriver De Andre som avvikere.

Heteronormativ femininitet

En diskurs som ofte problematiseres i kjønnsforskningen er den som mange feministisk orienterte forskere refererer til som den heteronormative diskursen.

Heteronormativitet er samlebegrep for de institusjonene i samfunnet som opprettholder heteroseksualitet som norm (Rosenberg, 2002). Begrepet er imidlertid koblet til flere aspekter enn selve seksualiteten, og forestillinger om å være kvinne på «riktig» måte er et eksempel på dette.

I følge den amerikanske filosofen Judith Butler (1990) innebærer en «korrekt» heteroseksuell femininitet ikke bare en underordning av maskulinitet, men også et stort sett av regler og normer. Slike normer foreskriver både *hvordan* man skal være kvinne og *at* man skal være kvinne. Det dreier seg om å vise en slik femininitet gjennom riktige ytre egenskaper, gjennom å innta riktig posisjon ved rett anledning og å opptre på riktig måte i sosiale sammenhenger. Ambjörnsson (2004) beskriver en slik normativ feminitet som hvit, heteroseksuell, samt som en femininitet jenter posisjonert i middelklassen ofte tar i bruk. I følge Ambjörnsson preges en slik femininitet blant annet av diskresjon, kontroll, følelse, natur, mykhet, moderlighet, sårbarhet, sjenanse, skjønnhet og varsomhet. Slike normer, understreker Butler, resulterer også i flere avvikelser fra normen. Dette betyr at subjekter som ikke «er kvinner» på den måte som den normative heterofemininiteten oppfordrer til, betraktes som ubegripelige og unormale.

Videre anser ikke Butler (1990) at heteroseksualitet eller kjønnsidentitet kan betraktes som naturgitte fenomener, kjønnskategoriene er snarere noe som får mening innenfor en heteroseksualisert tolkningsramme. Videre mener hun at en slik ramme produserer kategoriene mann og kvinne som de eneste mulige identitetene og er slik sett hegemonisk.

Interseksjonelle perspektiv på femininitet i tidligere forskning

Psykologiske forskere, inspirert av poststrukturalistiske teorier, har i løpet av de siste tiårene begynt å bruke et interseksjonelt perspektiv for å forstå prosesser som har med kjønn å gjøre (Staunæs, 2005). Man mener at forskning om den heteronormative diskursens dominans må utdypes i forhold til andre sosiale kategorier som for eksempel etnisitet, alder, klasse religion og seksualitet (Staunæs, 2005). Dette betyr at ulike krysninger av kategorier

skaper ulike muligheter for subjektet, og hva som anses som normalt eller forventet av en jente vil for eksempel transformeres jo eldre hun blir, avhengig av hvilken seksuell legning eller etnisk bakgrunn hun har (Hauge, 2009b).

Hauge, (2009a) problematiserer de prosesser som definerer hva som betraktes som «normalt» og «forventet» gjennom å la ulike jenter illustrere hvordan spesifikke måter å bruke kroppen på kan lokaliseres i forskjellige kjønnsdiskurser. Videre demonstrerer hun hvordan slike kjønnsdiskurser krysses med kategorier som alder, etnisitet, seksualitet og religion. Et eksempel er muslimske Aisha, som i Hagues studie presenterer seg selv som «guttete»; hun spiller fotball, hun snakker som en gutt og kler seg som en gutt. Samtidig er hun i kontinuerlig forhandling med seg selv i en prosess hvor hun kroppslig posisjonerer seg selv innenfor diskurser som vurderer hva som er passende for en muslimsk jente i en viss alder. Hauge refererer også til diskursen «not too much not too many» (Hauge, 2009a, p. 298) når hun beskriver subjektposisjonen som binder sammen de sosiale kategoriene «hvithet» og «heteroseksualitet». En slik diskurs synes å være representativ for en gruppe jenter i studien med norsk majoritetsbakgrunn, og som av andre jenter i studien identifiseres som «populære». Slik navnet på diskursen indikerer, produserer diskursen normer om *antallet* romantiske og seksuelle forhold en jente forventes å ha og *hvordan* en jente skal oppføre seg i en slik relasjon. Hauge viser hvordan en slik subjektposisjon (hvis regler tilknyttet den etterleves) impliserer at man blir sett på som en «skikkelig jente».

I sin studie som utspiller seg i Danmark, fremhever Staunæs (2005) på en lignende måte etnisitet, seksualitet og alder som essensielle tilleggskategorier til kjønn, i sin studie som utspiller seg i Danmark. Dette belyser hun gjennom å la en tretten år gammel «etnisk dansk» jente illustrere komplekse og uventede krysninger av sosiale kategorier. Studien illustrerer hvordan posisjonering mellom kategoriene etnisk dansk og etnisk tyrkisk går mot normen, relatert til hvordan man presenterer og agerer dansk femininitet på «riktig» måte. Analysen illustrerer de problematiske formene for subjektivitet som kan oppstå når en jente utfordrer og prøver å få tilgang til hybride subjektposisjoner. Eksemplet belyser videre hvordan regler og forventninger dels er knyttet til alder og kjønn, og også hvilke regler og forventninger som gjelder hvis en jente er etnisk merket som Den Andre, eller etnisk «umerket» (Staunæs, 2005, p. 156).

I Thomssons (2000) britiske studie av unge jenters konstruksjoner av de sosiale kategoriene klasse og kjønn, tydeliggjøres det hvordan jenter posisjonerer seg i relasjon til Den Andre ut fra et klasseperspektiv. Resultatene viser at de jentene som posisjonerer seg

som middelklasse tar sterkt avstand fra de jentene som kategoriseres som «hyperfeminine» og «pikeys» (vidt begrep som kan brukes for å beskrive den unge feminine arbeiderklassen i England). Videre viser resultatene hvordan begge kategoriene fremstilles som symboler for arbeiderklassen (seksuelt promiskuøse, fiksert på utseende, høyt alkoholforbruk, kriminelle og så videre). Jentene i studien bruker disse arbeiderklassediskursene dels for å posisjonere seg langt unna kategorien arbeiderklasse, men også for å bekrefte sin egen posisjon som middelklasse.

Slik forskning som beskrives oven har til felles at man ser på hvordan sosiale kategorier (det vil si kjønn, etnisitet, klasse, seksualitet og så videre) *samvirker* snarere enn hvordan de får betydning hver for seg. De er også inspirert av en poststrukturalistisk forståelse som betrakter sosiale kategorier som fremførelser og prestasjoner. Dette er modeller som ofte refereres til som *performative* (Butler, 1990) og forskning basert på slike modeller fokuserer altså på hvordan mennesker *utfører* sosiale kategorier i hverdagen. Kjønn er i følge dette perspektivet sosiale prosesser eller pågående fremtreden, og blir til i sosialt samspill og i sosiale relasjoner. I følge dette perspektivet eksisterer dermed ikke sosiale kategorier atskilt fra den daglige interaksjonen mellom mennesker. Sosiale kategorier er derfor ikke en årsak til, men snarere en effekt av forskjellige typer handlinger som kontinuerlig må repeteres (Ambjörnsson, 2004; Butler, 1990).

Metode

Epistemologi og refleksivitet

Å arbeide med diskursanalyse innebærer konstant å være opptatt av refleksivitet og epistemologi. Den foreliggende undersøkelsen bygger på sosialkonstruktivistiske prinsipper, som igjen har røtter i poststrukturalistisk språkteori (Jørgensen & Phillips, 1999). Innenfor dette perspektivet betraktes ikke språket som nøytrale refleksjoner av verden, snarere ser man på språket som en kraft som skaper, opprettholder og ikke minst forandrer den. Forestillingen om at språket bestemmer og former vår personlige opplevelse og erfaring, er sentralt i dette perspektivet. Perspektivet kan beskrives som antiessensialistisk (Burr, 1995), hvilket innebærer at poststrukturalister ikke søker forklaringer inne i mennesket, men snarere i den språklige kontekst som mennesket engasjerer seg i. De siste årene har poststrukturalistiske perspektiver vist seg spesielt hensiktsmessige i forsøk på å forstå meningskonstruksjon, identitet, subjektivitet, kjønn, etnisitet og andre sosiale kategorier som tradisjonelt ses på som

viktige analyseobjekt i samfunnsvitenskaplig forskning (von Brömsen, 2003). Sett fra et poststrukturalistisk perspektiv er språkanalyse en måte å skape bevissthet om vurderinger som kulturelt sett har blitt tatt for gitt. Her forstås språklige kontekster som et sted hvor identiteter blir utfordret eller endret (Burr, 1995).

Et slikt syn på meningskonstruksjon relaterer direkte til refleksivitetsbegrepet innenfor kvalitativ forskning. Refleksivitet dreier seg om forskerens innflytelser i forskningsprosessen, både gjennom sin konkrete person (personlig refleksivitet) og gjennom sin teoretiske bagasje (epistemologisk refleksivitet) (Willig, 2008). Mange sosialkonstruktivister betrakter også sine egne undersøkelser som diskursive konstruksjoner. Det betyr at forskeren er åpen om at tolkningen som presenteres ikke er den eneste mulige tolkningen av objektet, men snarere en versjon, som da automatisk er med i kampen om å definere det aktuelle forskningsfeltet (Jørgensen & Phillips, 1999). Dette er en kunnskapsproduksjon som kan sies stå i motsetning til det objektivistiske og positivistiske vitenskapssynet hvor kunnskap betraktes som en passiv gjenspeiling av virkeligheten (Jørgensen & Phillips, 1999). Det er i motsetning til et slikt syn på kunnskap som både refleksivitet og epistemologi gjøres relevant i den foreliggende undersøkelsen. Jeg betrakter altså ikke den kunnskap jeg produserer som universell, snarere som noe intimt sammenkoblet med min egen posisjon som Blindernstudent, hvit, kvinne, svensk, feministisk orientert og så videre. En slik kunnskap hadde eventuelt sett annerledes ut hvis jeg hadde tatt en utdanning innenfor en naturvitenskaplig disiplin, tilhørt en «etnisk minoritet» eller vært mann.

Rekruttering og informanter

På leting etter passende skoler for innsamling av data ble to aspekt klarlagt som særlig viktige. Siden fokuset var på å analysere hvordan jenter forstår seg selv og andre gjennom sosiale kategorier som kjønn, etnisitet og klasse, var det første kriteriet at skolen måtte ha en elevmasse hvor jeg kunne finne jenter med forskjellige «etniske» og «sosiale» bakgrunner. Det andre kriteriet var at skolen måtte tilby mange forskjellige studieretninger, da valg av studieretning kan henge sammen med sosioøkonomisk status (Ambjörnsson, 2004).

Etter kommunikasjon med en meget imøtekommende minoritetsrådgiver og klarsignal fra rektor på en skole som oppfylte disse kriteriene, ble studiens informanter rekruttert i løpet av to uker ved terminstart. Når intervjuene gjennomførtes var det 608 elever på skolen, 150 av disse elevene ble beskrevet av minoritetsrådgiveren som etnisk norske. Videre var 55 forskjellige morsmål representert ved skolen. Målet var å rekruttere tilsynelatende forskjellige

jenter med ulike bakgrunner som hadde tatt ulike valg i relasjon til studieretning. Jentene ble derfor rekruttert på forskjellige arenaer på skolen. Noen ble kontaktet i skolens kantine, andre på ulike områder på skolegården, som for eksempel røykeplassen. Det ble satt av god tid til samtaler med jentene under rekrutteringen, både til presentasjon av prosjektet og for å bli litt kjent med dem. Samtalen ble i tillegg sett på som en tillitsinvestering med tanke på de kommende intervjuene.

I denne sammenheng er det viktig å understreke at jeg har rekruttert informanter ut fra *antatte* forskjeller mellom mennesker. På en slik måte arbeider jeg *med* sosiale kategorier og *mot* sosiale kategorier samtidig. Jeg starter altså med forestillinger om kjønn, etnisitet og klasse, for så å prøve å bryte dem ned. Jeg avviser derfor ikke at det er analytisk meningsfylt å operere med sosiale kategorier, men jeg vil heller ikke ta dem for gitt. Dette resonnementet vil problematiseres ytterligere under rubrikken interseksjonalitet.

I følge Willig (2008) skal demografisk informasjon i diskursanalytiske undersøkelser kun presenteres der det er relevant. Standardinformasjon som alder, kjønn, klasse, etnisitet, utdanning og så videre er, i følge Willig, ikke hensiktsmessig. Fra et diskursanalytisk standpunkt anses en fremstilling av slik informasjon som en måte å konstruere identiteter på, og indikerer videre at sosiale kategorier fanger essensen i de mennesker som er plassert i dem. Ut fra et slikt resonnement vil jeg presentere informantene mine på en måte jeg selv bedømmer som meningsfull.

Informantene mine er jenter som går på en «tradisjonell østkantskole» i Oslo. Begrepet *kulturkompleks* kan brukes i beskrivelsen av denne skolen (Skytte, 1997, ref i (Gullbrandssen, 2002), og enn slik kompleksitet utgjøres av elever med «variert sosial og kulturell bakgrunn og levemåte» (Gullbrandssen, 2002, p. 103). Gullbrandssen bruker uttrykket kulturkompleks kontekst istedenfor flerkulturell kontekst fordi hun vil vedlikeholde en dynamisk kulturforståelse. «Kultur er forståelsesformer som er i kontinuerlig endring (...) ved at deres bærere og skapere er i bevegelse mellom ulike sosiale arenaer og kulturelle meningshorisonter», skriver hun (p. 103). Det er i tråd med en slik forståelse av kultur, at demografisk informasjon vil gjøres relevant i den følgende teksten.

Til sammen ble 14 jenter mellom 18 og 20 år intervjuet. Alle hadde gått på den aktuelle skolen i minst ett år, og litt under enn halvparten av disse beskrev seg selv som norske jenter. Hva den sosiale kategorien «norsk» betydde for jentene varierte, men generelt bestod denne gruppen av jenter bosatt i Norge (eller Skandinavia) med foreldre fra europeiske land. Den andre halvparten ble utgjort av jenter som ikke i første rekke presenterte seg selv

som norske jenter. Et par av disse fortalte at de hadde en forelder med hva som ble definert som norsk bakgrunn, og en med det som ble definert som utenlandsk bakgrunn. Flere jenter hadde to foreldre født i utlandet, og noen hadde foreldre som ikke hadde levd i Norge i mer enn fire år. Videre var jentene jevnt spredt ut over tre forskjellige studieprogram, idrettsprogrammet, studiespesialisering og helse og sosial.

Intervju og intervjuguide

Et diskursivt intervju er ikke bare et intervju i tradisjonell forstand. I følge von Brömsen (2003) burde det diskursive intervjuet snarere betraktes som et tidsrom hvor det skjer sosial interaksjon mellom informant og den som intervjuer, innenfor den sosiale kontekst som begge er involvert i. I den foreliggende undersøkelsen valgte jeg en kombinasjon av von Brömsens tilnærming og åpne semistrukturerte intervjuer som intervjumetode. Jørgensen og Phillips (1999) mener at semistrukturerte og ustrukturerte intervjuer er mer hensiktsmessig ved diskursiv datainnsamling, enn det strukturerte intervjuer er. Deltakerne kan da få en mulighet til å sette sitt preg på intervjuet og forskeren kan da som en konsekvens av det, analysere de diskursive mønstrene som skapes når deltakerne bruker ulike forskjellige diskursive ressurser i sine forhandlinger.

Intervjuene ble gjennomført i et av skolens lokaler, hvor jeg prøvde å skape en trivelig atmosfære med tilbud om saft og kaker. Jeg ønsket at informantene skulle føle seg velkomne og at jeg virkelig satte pris på deltagelsen deres. Ved noen tilfeller intervjuet jeg jenter før skolestart, noen ganger etter skoletid og ved ett tilfelle under den lange lunsjpausen. Hvert intervju startet med en samtale hvor jeg gjentok informasjon relatert til studiens mål og hvor deltakeren hadde mulighet til å stille spørsmål. Intervjuene ble tatt opp på lydband og ble avsluttet, som Kvale og Brinkmann (2009) anbefaler, med en oppsummering av intervjuet.

På bakgrunn av den diskursive tilnærmingen til intervjusituasjonen ønsket jeg en samtaleform preget av hverdagslighet og fleksibilitet. Intervjuguiden ble utformet for å fange opp hvordan de sosiale kategoriene kjønn, etnisitet og klasse ble gjort relevant for jentene i samtaler om hverdagslige ting. Intervjuguiden inneholdt ikke demografiske spørsmål, i stedet spurte jeg innledningsvis informantene: Hvordan vil *du* beskrive deg selv og din bakgrunn? Noen jenter beskrev seg selv ut i fra nasjonalitet eller religion, andre med vekt på interesser eller hvor de bodde i Oslo, og flere jenter kunne ikke svare på spørsmålet i det hele tatt. At spørsmålet kunne være vanskelig å svare på, ble ikke betraktet som en ulempe når jeg utformet guiden, det så jeg snarere på som et spørsmål med potensiale til å fange

kompleksiteten i diskursen. Med hensyn til mine forskningsspørsmål ble det bedømt som like relevant å undersøke hva som faktisk var problematisk å svare på, og hva som *ikke* uttryktes eksplisitt. Jeg hadde forberedt meg på ulike typer av svar og i det henseendet overveid velegnede oppfølgingsspørsmål.

De første to delene i intervjuguiden var formulert rundt temaene utseende/stil og vennskap. Formålet med disse var å se på hvilke sosiale kategorier som var viktige i jentenes beskrivelser av seg selv og av andre. Jeg introduserte denne delen med spørsmålet: Hvis du skulle beskrive deg selv og ditt utseende for en blind person du aldri har møtt før, hva sier du da? Også dette spørsmålet åpnet opp for forskjellige tolkninger. Noen jenter fremhevet personlige egenskaper som snillhet, mens andre syntes spørsmålet var vanskelig og ga forklaringen at de bare var normale. I denne delen prøvde jeg å få jentene til å beskrive (posisjonere) både seg selv, og andre jenter for å få et bilde av eventuelle sosiale grupperinger på skolen, hva som karakteriserte dem og hvordan det påvirket den sosiale dynamikken på skolen.

Den tredje og avsluttende delen i intervjuguiden ble basert på et ark med begreper som kunne tenkes å påvirke jentenes forhandlinger. I utformingen av begrepene ble jeg blant annet inspirert av Lynnes (2000) rapport om klesstilers kommuniserende budskap. I denne rapporten ble det presentert en rekke forskjellige stiler, med utgangspunkt i temaer som for eksempel bosted, foreldres yrke, skoletilhørighet, fritidsinteresser, musikkpreferanser, og grad av femininitet/maskulinitet. Eksempel på slike stiler var østkantstil, vestkantstil, sossestil og bertestil. Som et tillegg til begrepene ble det også benyttet bilder til inspirasjon, utplassert på bordet under intervjuene. Bildene og begrepene fungerte som en katalysator for å sette i gang samtaler, og jentene ble invertert til å snakke om de første spontane tankene som dukket opp da de så på bildene. De hadde også mulighet å skrive ned egne begrep hvis de opplevde at noe manglet.

Under hele intervjuet fokuserte jeg på hva som uttaltes og hva som ikke uttaltes eksplisitt. Når jentene svarte unnvikende eller syntes å holde inne informasjon, prøvde jeg å finne ut hva det kunne komme av ved å stille nye spørsmål. Gjennom diskursanalytiske begreper prøvde jeg å få jentene til å posisjonere seg. En slik diskursiv intervjustil som jeg benyttet, krever en høy grad av refleksivitet fra forskeren (Willig, 2008). Dette betyr at jeg i den senere analysen konstant ikke bare betraktet og gransket min interaksjon med informantene, men også mine spørsmål ut fra dens kontekstuelle sammenheng og som en del av en diskursiv sammenheng.

Intervjuene varte mellom 40 og 90 minutter, og etter hvert intervju oppsummerte jeg intervjuet skriftlig, med fokus på stemninger som lydbåndet ikke klarte å fange opp. På vei hjem fra intervjustedet, lyttet jeg til intervjuet for å høre om det genererte nye tanker og perspektiver, noe som også medførte til at jeg ble godt kjent med materialet. Intervjuene ble deretter transkribert ord for ord, inkludert pauser, lyder, latter, avbrudd og toneleie (høy, lav).

Foucauldiansk diskursanalyse og diskurspsykologi- en integrert modell

Den finnes flere ulike retninger innenfor diskursanalyse. I den foreliggende studien har *Foucauldiansk diskursanalyse* (FDA) og *Diskurspsykologi* (DP) blitt bedømt best anvendt til å svare på problemstillingene. Både FDA og DP bygger på sosialkonstruktivistiske prinsipper, men adresserer ulike typer av forskningsspørsmål (Jørgensen & Phillips, 1999).

DP er inspirert av etnometodologi og konversasjonsanalyse og legger størst vekt på meningsforhandling i hverdagslige kontekster (Willig, 2008). Essensielt i DP er også fokuset på diskursive praksiser. Dette betyr at DP i første omgang er opptatt av hvordan mennesker aktivt bruker diskursive ressurser i sosial interaksjon og stiller spørsmål om hvordan deltagere bruker språket for å oppnå noe. Det kan for eksempel bety å fornekte en uønsket sosial identitet, rettferdiggjøre en handling, attribuere skyld og så videre (Willig, 2008). Videre er FDA influert av Foucault og andre poststrukturalistiske teoretikere som undersøker språkets kraft og dynamikk i det sosiale og psykologiske livet. FDA fokuserer på diskursive ressurser som er tilgjengelige (og derved også utilgjengelige) innenfor en bestemt kultur. Dette betyr at en Foucauldiansk diskursanalytiker undersøker hvordan diskurser forenkler og begrenser, muliggjør og avgrenser hva som kan bli sagt, av hvem, hvor og når (Willig, 2008). Relevante spørsmål for en Foucauldiansk diskursanalytiker kan være: Hva betyr det å bli posisjonert som Den Andre? Hvilke rettigheter, muligheter, begrensninger og regler er tilknyttet en slik posisjon? I tillegg legger FDA stor vekt på sammenhengen mellom diskurs, kunnskap og makt.

Jeg har valgt å bruke en integrert modell fordi jeg mener en slik fremgangsmåte fanger opp kompleksiteten i det jeg vil undersøke. Til å begynne med er jeg opptatt av å fange opp jentenes aktive bruk av diskursive ressurser. Hvordan lokaliserer de seg innenfor diskurser? Hva vinner de på en slik lokalisering? Hvordan brukes diskursive ressurser retorisk? Jeg er i tillegg opptatt av å undersøke hvordan konstruksjoner av objekt og subjekt navigerer muligheter og begrensninger, og hvilke implikasjoner det har for subjektivitet og distribusjon av makt.

Den foreliggende undersøkelsen vil ta utgangspunkt i Willigs (2008) sekststegsmodell inspirert av Foucault, og her har essensielle begreper fra Diskurspsykologi blitt integrert i ett av stegene. Det er på grunnlag av det fokus, som i steg tre rettes mot handlingsorientering, det er rimelig å hevde at Willigs modell er en integrert modell. Med referanser til mitt eget datamateriale, vil jeg nå gå gjennom stegene i denne (Willig, 2008, p. 114-117).

Første steg – diskursive objekt. I denne innledende og tidskrevende fasen analyserte jeg alle måtene de diskursive objektene var konstruert på i materialet. Da jeg i utgangspunktet var interessert i hvordan sosiale kategorier konstrueres diskursivt og hvilken betydning det har for selvrepresentasjoner og representasjoner av andre, ble mine overordnede diskursive objekt utgjort av de sosiale kategoriene etnisitet, kjønn og klasse. I dette analysesteget ble oppmerksomhet rettet mot alle henvisninger til de diskursive objektene, både eksplisitte og implisitte. I jentenes samtaler om det hverdagslige livet på skolen prøvde jeg derfor å identifisere temaer som direkte eller indirekte refererte til de diskursive objektene.

For eksempel ble alle referanser som handlet om hvordan jentene beskrev sin femininitet, samlet i en kategori («jeg er i hvert fall ikke jente-jente, eller drama queen»), alle referanser som berørte etnisitet i en annen, («jeg er en alminnelig nordmann») og så videre. Her dreide det seg ikke bare om å lete etter nøkkelbegreper, det ble bedømt som like viktig å lete etter metaforer eller etter hva som ikke ble sagt, da det kan fortelle mye om de prosessene som er med på å konstruere et objekt (Willig, 2008). Et eksempel på noe som ikke eksplisitt ble uttalt i intervjuene, men som likevel hadde signifikant betydning i analysen, var det faktum at jentene som beskrev seg selv som etnisk norske ofte hadde vanskeligheter med å sette ord på kulturell tilhørighet («det er vanskelig, vi har ingen kulturell (...) ja vi er mer sånn vanlige»). Selv om slike sitater ikke eksplisitt uttrykker ordet norskhet eller etnisk norskhet, er de i sin sammenheng meget relevant for konstruksjonen av norskhet som en usynlig og nøytral kategori. Videre syntes den etnifiserte kategorien norskhet å påvirke og bli påvirket av jentenes kjønnede selvrepresentasjoner. Hvem kan (ikke) sies være norsk jente? Hvordan er man (ikke) norsk jente?, er eksempler på temaer som jentene markerte som viktige. På en slik måte fremstod konseptene norskhet og norsk femininitet som nøkkelbegrep i analysen, og ble videre betraktet som studiens mest sentrale diskursive objekt.

Andre steg -diskurser. Når de forskjellige måter de diskursive objektene var konstruert på i datamaterialet var fastsatt og organisert, begynte jeg å fokusere på forskjellene mellom dem. I praksis innebar dette at jeg satte konstruksjoner med felles trekk i samme

gruppe. Poenget var at de diskursive konstruksjonene skulle kobles til mer overordnede sammenheng (til overordnede diskurser). Med bakgrunn i grupperingene av mine diskursive objekt, ble to hegemoniske diskurser identifisert. Den første gjenspeilet de posisjonerte Etnisk Norske jentenes forhandlinger om etnisk tilhørighet, og fikk etiketten *Normal Norskhet*. En slik diskurs syntes på flere områder å vekselvirke med en normativ femininitetsdiskurs som fikk navnet *Å være - men ikke være for mye*. Den sistnevnte diskursen ble karakterisert av et omfattende regelverk om hvordan man er jente på riktig måte. Sammen produserte disse diskursene normer om hva en ideell Norsk femininitet konstitueres av (og hva den ideelt sett ikke består av).

Tredje steg - handlingsorientering. Dette analysesteget ble brukt til å undersøke hvorfor et menneske posisjonerer seg som hun gjør. Mer spesifikt innebar det at jeg problematiserte poenget ved å konstruere et objekt på en bestemt måte, på et bestemt tidspunkt. Hva var funksjonen og hvordan relaterte en slik konstruksjon til andre konstruksjoner av objektet? Konkret rettet mot mine data kunne spørsmål formuleres på følgende måte: Hvorfor distanserer jentene seg fra de jentene som diskursivt posisjoneres som bertejenter? Hva er den konkrete emosjonelle/praktiske uttellingen i slik distansering? Gjennom å gå i dybden i en slik argumentasjon, la jeg for eksempel merke til at distansen til bertene utgjorde et meget viktig ledd i prosessen for å forstå en selv. Distansen i seg selv var altså en integrert del i posisjoneringen som vanlig (skikkelig) norsk jente/vanlig (skikkelig) muslimsk jente.

Fjerde steg - subjektposisjoner. I det fjerde steget var formålet å klarlegge hvilke subjektposisjoner som ble gjort mulig ut fra de ulike konstruksjonene av objektet/objektene. I mitt spesifikke tilfelle dreide det seg om å se hvilke subjektposisjoner som ble produsert i samspillet mellom de hegemoniske diskursene *Normal Norskhet* og *Å være- men ikke være for mye*. En hegemonisk og normativ subjektposisjon ble identifisert, og fikk navnet Norske Normale Jenter (som henspiller på kombinasjonen av normer tilknyttet de to diskursene). Fra en slik normativ posisjon oppstod en rekke posisjoner som ble definert som annerledes i ulike henseender. Utenlandske jenter og bertejenter var de to diskursivt produserte kategoriene som ble løftet frem i analysen, og disse posisjonene hadde til felles at de ut ifra normer om norsk femininitet posisjonertes som Den Andre. Til slutt ble en motsatt og subversiv subjektposisjon løftet frem i analysen. En slik posisjon tok form som et analytisk eksempel på alternative posisjoneringsmuligheter for de jentene som nektet å ta i bruk de posisjonene som ble tilbudt. Det har allerede blitt konstatert i teoridelen at en posisjon gir

opphav til en sammensetning av rettigheter og forpliktelser for dem som er plassert i posisjonen, og det var nettopp slike strukturer som ble undersøkt i dette trinnet. Jeg analyserte subjektposisjonenes implikasjoner ut fra forestillingen om at et subjekt aktivt og bevisst kan posisjonere seg i en kategori, samtidig som hun ufrivillig og ubevisst kan bli posisjonert i den samme (Staunæs, 2005).

Femte steg - praksis. I dette steget ble den konkrete relasjonen mellom diskurs og praksis klargjort. Her var jeg opptatt av å undersøke hvilke muligheter og begrensninger de diskursive konstruksjonene medførte for subjektet. Hva kunne (kunne ikke) bli sagt?, og hva kunne (kunne ikke) bli gjort ut ifra de posisjonene som ble tilbudt? Det viste seg for eksempel at betingelsene knyttet til en eventuell plassering i den sosialt ønskelige posisjonen Norsk Normal Jente var kompliserte. Hvite europeiske jenter med de rette utseendemessige og atferdsmessige markørene syntes eksempelvis å ha tilgang til posisjonen, samtidig som jenter født i Norge, men med foreldre fra hva som ble definert som ikke-vestlige land, var utelukket fra posisjonen.

Sjette steg - subjektivitet. Anvendelsen av en slik metode som ble presentert her, forutsetter en forståelse av at diskurser navigerer oppfatningen/opplevelsen av verden. I følge Willig (2008) konstruerer diskursene sosiale så vel som psykologiske realiteter, og den diskursive posisjoneringen spiller en viktig rolle i en denne prosessen. Man kan si at dette steget problematiserer konsekvensene av å posisjonere seg/bli posisjonert i en spesifikk subjektposisjon. I dette avsluttende steget var altså målet å undersøke den faktiske sammenhengen mellom diskurs og subjektivitet. Koblet til mitt datamateriale stilte jeg blant annet spørsmålene: Hva innebærer det for den subjektive opplevelsen å posisjonere seg/bli posisjonert som Den Andre? Hva kan tenkes å være de emosjonelle konsekvensene ut ifra en slik prosess? De jentene som posisjonerte seg som Norske Normale Jenter, presenterte seg for eksempel stadig som moderate, frie og privilegerte, noe jeg tolket som en beskrivelse som produserte emosjonell belastning. Willig (2008) beskriver dette steget som det mest spekulative i modellen, da man som diskursanalytiker ikke betrakter språket som en direkte kanal fra tanken. Selv tolket jeg informantenes utsagn som noe som var navigert av den diskursive konteksten og kunne derfor bare spekulere i hva subjektet følte, tenkte og erfarte.

Interseksjonalitet og sosiale kategorier

Slik analysearbeidet i seksstegsmodellen er presentert, kan det virke som om jeg betraktet diskurser og posisjoner som stabile og konsentrerte enheter. Dette er imidlertid ikke

tilfellet, da den diskursive konteksten som ble analysert tok en form som var full av gråsoner og interseksjonelle lag. Da jeg ikke ønsket å utelukke slike gråsoner fra den konkrete analysen, trengte jeg et kompletterende analytisk redskap for å tydeliggjøre dem på en adekvat måte. Jeg valgte derfor å kombinere den analytiske modellen som ble presentert ovenfor med et fokus på interseksjonalitet, et begrep som stammer fra det engelske ordet intersectionality og har sin bakgrunn i verbet «to intersect» (Lykke, 2003). På norsk kan begrepet oversettes til «å skjære gjennom» eller «krysse» (egen oversettelse), og ordvalget i studiens sentrale problemstilling henviser direkte til et slikt perspektiv: På hvilken måte krysser de sosiale kategoriene etnisitet, kjønn og klasse hverandre i jentenes representasjoner av seg selv og andre?

Interseksjonalitet kan i dag sies være et viktig begrep innenfor to akademiske teoritradisjoner: kvinne- og kjønnsforskning og antirasistisk og postkolonialsk forskning. I forordet til boken *Likestilte Norskheter* introduserer forfatterne Berg, Flemmen og Gullikstad, (2010) begrepet interseksjonalitet som analysemetode. Interseksjonalitet presenteres som noe som muliggjør erkjennelsen av forskjeller mellom kvinner, da den vestlige kjønnsforskningen har hatt en tendens til å fokusere på hva som refereres til som «den hvite heteroseksuelle middelklassens erfaringer» (p. 15). Det interseksjonelle perspektivet problematiserer dette gjennom å se på samspillet mellom sosiale kategorier (kjønn, etnisitet, klasse, religion, seksualitet, funksjonshemming og så videre).

Koblet til mitt datamateriale betydde dette at jeg undersøkte hvordan ulike sammensetninger av sosiale kategorier impliserte ulike betingelser for subjektet. Hva som ble betraktet som normal eller ikke-normal feminin atferd på skolen, ble eksempelvis transformert ut fra subjektets etnisitet, sosiale klasse, religion, og så videre. Fra et slikt analytisk utgangspunkt var det for eksempel ikke mulig å trekke konklusjoner om underordning og forskjeller kun basert på en sosial kategori, eksempelvis etnisitet/religion: *muslimske jenter har ikke tilgang til den sosialt ønskelige posisjonen «de populære»*. Isteden problematiserte jeg hvilken kombinasjon av sosiale kategorier som produserte sosialt ønskelige (og ikke ønskelige) subjekt. Eksempelvis viste det seg at muslimske jenter, som i utgangspunktet ble posisjonert som Den Andre, kunne få adgang til mer ønskelige posisjoner hvis de opptrådte i tråd med det heterofeminine regelverk som de posisjonerte norske middelklassejentene på skolen tok i bruk. Den sosiale kategorien klasse kunne på en slik måte transformere den sosiale kategorien etnisitet.

Videre har interseksjonalitetsanalyser en majoritetsinkluderende holdning (Berg et al., 2010). Dette betyr at jeg har rettet et bevisst fokus mot normen, det vil si de jenter som posisjonerer seg som Norske Normale Jenter og stilt det analytiske spørsmålet: Hvilke prinsipper konstituerer norsk femininitet? Fra et kritisk feministisk standpunkt om strukturelle ulikheter mellom kjønnene tvers over etniske grenser granskes norske femininitetsutforminger. På en slik måte problematiseres også forholdet mellom minoritet og majoritet (Staunæs, 2003, 2004).

Berg et al., (2010) understreker videre at begrepet interseksjonalitet kan brukes på forskjellige måter. Ett eksempel er den *interkategoriske* tilnærmingen. Forskere som bruker denne tilnærmingen analyserer relasjoner av forskjeller mellom allerede eksisterende sosiale grupper. Et annet eksempel på en tilnærming til interseksjonalitet, er av Berg et al., (2010) beskrevet som *antikategorisk* (p.18), noe som betyr at man prøver å dekonstruere og problematisere sosiale kategorier. Med bakgrunn i et slikt standpunkt er det kategoriene i seg selv som fungerer ekskluderende og hierarkiske, og inspirert av Berg et al., (2010) har jeg selv valgt en kombinasjon av disse to perspektivene. Dette betyr at jeg ikke avviser at det kan være meningsfullt å arbeide med sosiale kategorier, men tar heller ikke sosiale kategorier for gitt. På denne måte er jeg interessert i å undersøke prosesser der sosiale kategorier dannes og hvor konstruerte grenser trekkes mellom norske jenter, utenlandske jenter, middelklassejenter og arbeiderklassejenter. Jeg er imidlertid også interessert i den bevegelige betydningen, det vil si hvordan meningsinnholdet i slike kategorier er transformerende. I noen tilfeller synes for eksempel kjønnsaspektet å være dominerende. I andre tilfeller synes etniske aspekter eller klassebetonte aspekter å være dominerende, og i noen tilfeller opererer de sosiale kategoriene på måter som fungerer dobbelt marginaliserende eller dobbelt gunstige. Med utgangspunkt i dette kunne jeg se nærmere på de normative posisjonene og på de avvikende posisjonene som oppstod i forhold til dem, for så å stille spørsmål om hvilken kombinasjon av sosiale kategorier som produserte dem.

Etiske betraktninger

De etiske betraktningene som ble gjort i dette arbeidet kan gjøres relevante på flere nivåer. Til å begynne med dreier det seg om hvordan den enkelte informant har blitt behandlet og hvordan informantens fortellinger har blitt forvaltet på en respektfull måte. Samtlige informanter signerte en samtykkeerklæring og mottok et informasjonsbrev, hvor det fremgikk eksplisitt at deltakerne kunne trekke seg fra intervjuet når som helst og at jeg da ville fjerne

alt materiale som kunne kobles til informanten. Et annet viktig etisk aspekt er konfidensialitetskravet. Den foreliggende oppgaven er godkjent av Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD) som er til for å sikre slike krav (mer direkte opplysninger relatert til konfidensialitets og anonymitetsaspekter henvises til det vedlagte dokumentet i appendiks 1).

I den konkrete intervjusituasjonen opplevde jeg at jentene ble veldig fortrolige og åpne. Fog (2004, referert i Thagaard, 2003) poengterer problematikken som kan oppstå i en god kontakt mellom forskere og informant, og mener at for stor åpenhet kan føre til problemer for informanten i ettertid. Noen av jentene delte meget sensitive opplysninger under intervjuet, ikke bare relatert til forskningstematikken men også til andre personlige dilemmaer og problemer i privatlivet. Thagaard (2003) understreker at den etiske grunnregelen i intervjusituasjonen er at informanten ikke skal ta skade av forskningsprosjektet. Et slikt prinsipp gjorde jeg mitt ytterste for å følge, blant annet gjennom å avlede informanten ved slike tilfeller, på en respektfull og var måte. Når sensitive men analytisk verdifulle aspekter likevel viste seg i det transkriberte materialet, impliserte dette grundige overveielser om slik informasjon likevel skulle bli inkludert i resultatpresentasjonen

Når jeg var usikker gjorde jeg små endringer i informasjon om informanten og i den generelle konteksten rundt denne for å sikre at slike opplysninger ikke skulle være direkte identifiserende. Thagaard beskriver en slik strategi for *symbolske utskiftninger*, hvilket i denne sammenhengen betyr at «endringer som foretas med hensyn til informanten, ikke berører sentrale poenger i teksten (Thagaard, 2003, p. 224). Den informasjonen som ble formidlet i resultatene ved slike tilfeller, representerte altså reelle tendenser i materialet.

Et annet nivå av etiske betraktninger berører den konkrete kunnskapsproduksjonen i undersøkelsen, og hvordan jeg arbeidet for å unngå å bidra til den ordningen jeg vil kritisere. Jeg har i et slikt henseende vært opptatt av å granske og sensitivere mine uttrykk og formuleringer. Jeg setter eksempelvis begrepet «norsk» i anførselstegn fordi jeg vil minne leseren på at «norsk» er et flytende begrep, en sosial konstruksjon, snarere enn noe som representerer en konstant gruppe. Samme prinsipp gjelder i de formuleringsvalg jeg har tatt i relasjon til karakteristikker av grupper ut fra sosiale kategorier, slik at jeg skriver *kategorisert som berte*, posisjonert *som* etnisk norsk og så videre. Poenget er å unngå å forsterke allerede eksisterende forestillinger relatert til slike kategorier. Som diskursanalytiker betrakter jeg ikke språket som en direkte kanal fra tanken, hvis Pernille eksempelvis forteller i intervjuet at hun «ikke er en jente-jente», skriver jeg ikke: Pernille «er ikke en jente-jente». Istedenfor har jeg

meget bevisst uttrykt meg på en måte som reflekterer min tanke om at språket er preget av diskurser: *en side ved Pernilles selvforståelse* er at hun ikke er jente-jente.

Videre er samme dimensjon av etikk koblet til å rette fokus ved normen istedenfor kun å teoretisere De Andre. Samfunnsforskningens generelle fokus på De Andre bidrar til å befeste den hvite normen som fortsetter være uproblematisert (Macleod & Bhatia, 2008). Jeg har derfor fokusert på en slik «blindhet» gjennom å legge stor vekt på de jenter som posisjonerer seg som Etnisk Norske.

Presentasjon av data

De sitater som ble utvalgt i resultatdelen, kan betraktes som typesitater. Dette betyr at jeg har brukt sitater som jeg betrakter som konkretiserende og forklarende i relasjon til problemstillingene og den teorien som ble presentert. Jeg har valgt å bruke et langt sitat i begynnelsen, fordi det er meget illustrerende for den diskursive konteksten som vil problematiseres. Markeringen (...) i sitatpresentasjonen betyr at jeg gjort et kutt i teksten, kursiv betyr at informanten la ekstra trykk på et ord, og tre prikker etter hverandre innebærer at informanten stoppet å snakke.

Resultater

Den forliggende analysen vil, i lys av poststrukturell, postkolonial og feministisk psykologi, hovedsakelig demonstrere hvordan forestillinger om en normativ feminin norskhet konstrueres diskursivt og hvilke implikasjoner det kan ha, dels for den kjønnsbundne subjektiviteten, men også for hvordan forestillinger om Den Andre skapes og opprettholdes. Analysen vil også implisitt formes rundt det teoretiske konseptet subjektivering, som i denne sammenheng referer til måten individer blir til som subjekt, måten de er produsert som subjekt gjennom rådende diskurser, og avslutningsvis på hvilken måte de er aktive deltagere i den prosessen. Denne analysen vil først og fremst ta form rundt de feminine subjektposisjoner som har blitt identifisert i materialet og de diskurser som formet disse. Det interseksjonelle perspektivets fokus på samspill mellom sosiale kategorier (kjønn, etnisitet, klasse, etc.) vil løpe som en rød tråd gjennom resultatpresentasjonen, og også problematiseres på et dypere plan i diskusjonen.

Normativ Norskhet

Jeg vil introdusere analysen med en jente som på mange måter er representativ for den diskursive kontekst som vil presenteres i den følgende teksten. Til å begynne med er utsagn om hva som er normalt og hva som ikke er normalt spesielt fremtredende. Videre er slike utsagn mest fremtredende hos de jentene i intervjuene som diskursivt posisjonerer seg som norske jenter. I ulike sammenheng konstrueres denne normaliteten som noe synonymt med norskhet.

Utdrag 1

Josefin (...) Hvordan skulle du beskrive deg selv?

Carianne: Det er vanskelig, eh, ganske, vet ikke, norsk selvfølgelig...Ja, nå er jeg jo svensk.

Josefin: Mhm? Er du svensk?

Carianne: Ja, men. Du vet (ler) Ganske normal ...ja eller vanlig norsk jente ville jeg nok si. Jeg er født Sverige men jeg er jo norsk i væremåten og sånn, (ler) hvis du skjønner hva jeg mener?

Josefin: Mm, men ...

Carianne: (avbryter) Det er vanskelig når man på en måte ikke har noen sånn ...gruppe, jeg vet ikke. Altså som de utenlandske eller de ...de har jo en gruppe på en måte (...)

Carianne: Det er litt spesielt, på denne skolen her da, vil jeg tro, ettersom det er så mange ..., ja hva kan jeg si ...så mange som er fra andre land, det er jo veldig sånn flerkulturellt. Men ...og det gjelder ikke alle men veldig mange utlendinger er sammen. Og da er det ikke så veldig mange etniske norske da. De har veldig lett for å gruppere seg sammen.

Josefin: Hvordan mener du?

Carianne: Ja, de er jo ...de liker å henge sammen på en måte

Josefin: Aha. Men ... Har du en gruppe som du henger sammen med? Er dere forskjellige?

Carianne: Ja men, ikke det at jeg vet...men nei ikke på samme måte ... Nei, jeg vil si at dem ... det er selvfølgelig noen som er norske og, men de har veldig lett for å ... som første skoledag for eksempel, var det, ja det bare ble at de jentene var sammen og så ble de norske jentene sammen og sånn.

Josefin: Hvorfor tror du att det ble sånn da?(...)

Carianne(...) De har felles religion, de har felles kultur, de har på en måte samme bakgrunn. Og det er kanskje vanskelig for oss å sette oss inn i det. I Islam og det der. Jeg vet ikke.

Josefin: Er det samme sak med dere og? ... Altså, du sier at de har felles kultur, har dere som henger sammen en kultur eller hva man skal si, som er felles eller?

Carianne: Nei, men ... det er veldig mange norske som ikke er for eksempel kristne, som ikke har noen sånn felles religion da. Vi er mer sånn bare vanlige eller normale eller hva man skal si. Mens demmes religion står ... ja det er en veldig stor del av, på en måte, dem da. Så jeg trur att det har mer å gå på (...) de har masse til felles og vi er mer ... mer vestlige eller hva man skal si. Litt mer

åpne(...) litt friere (...) Vi kan i hvert fall gjøre hva vi vil, kle oss i hva vi vil, ja frie.

Carianne er en jente som, i likhet med mange andre jenter, gir uttrykk for at det kan være problematisk å svare på spørsmål som relaterer til tilhørighet. For Carianne, som har sine røtter i Sverige og har svenske foreldre, er *norsk* en kategori hun selv plasserer seg i. Det synes imidlertid å være vanskelig å sette ord på denne etnifiserte kategori (hun «har ikke noen gruppe»). Dette resonnementet kontrasteres mot de jentene Carianne posisjonerer som utlendinger («de har jo en gruppe på en måte (...), de har noe til felles»). Videre er svensk opprinnelse, som illustrert i utdraget over, ikke noe som Carianne plasserer i kategorien utlending («norsk selvfølgelig, ja nå er jeg jo svensk»).

Cariannes resonnement minner om hvordan Gullbrandssens (2002) informanter i studien *Storbyjenter* forhandler frem subjektposisjonen utlending. Det å ha en svensk, dansk eller finsk mor og far regnes ikke til kategorien utlendinger. Jentene i Gullbrandssens studie er tydelige i sin definisjon: utlendingene kommer fra Afrika, Asia eller Midtøsten.

Gullbrandssen beskriver videre hvordan kulturell bakgrunn gjøres relevant ut fra hva hun beskriver som ikke-norske markører, som ofte utgjøres av hud og hårfarge. Gruppen som sådan trenger ikke å ha mer til felles enn nettopp disse markørene for å kategoriseres sammen. Utdraget med Carianne illustrerer altså hvordan en majoritetskultur kan tillegge posisjonerte utenlandske (fortrinnsvis muslimske) jenter ferdige og statiske egenskaper. De los Reyes et al., (2003) benevner et slikt fenomen som rasifiseringsprosesser, et begrep som refererer til en form for tolkninger som er basert på å kategorisere enkelte mennesker som en homogen gruppe.

De utenlandske jentene er i følge Carianne jenter med sterk kultur og gruppetilhørighet og jenter som er preget av religionen sin. Dette kulturelle felleskap er noe som, i Cariannes forhandlinger, særpreger de jentene hun diskursivt plasserer i kategorien utlendinger. Det er ikke noe hun selv, eller den gruppen av jenter hun selv mener hun tilhører, beskriver seg som delaktig i («Vi er mer sånn bare vanlige (...) mens demmes religion står, ja det er en veldig stor del av, på en måte dem da»).

Kulturforskeren Edward Said (se Ashcroft et al., 1998; De los Reyes & Masoud, 2005; Kristensen, 2010; Macleod & Bhatia, 2008) er kjent for å demonstrere hvordan postkoloniale strukturer fortsatt har virkning i samfunnet, noe som gjelder både i relasjon til menneskelige levekår og ideologiske konstruksjoner. Says fokus rettes mot hvordan kolonialisering stadig foregår gjennom konstruksjoner av et «oss» og av et «dem». Sentralt i hans teorier er at

representasjoner av De Andre i tillegg har en sentral betydning for konstruksjonen av det vestlige, norske og fremfor alt det nøytrale «vi» (Kristensen, 2010; Macleod & Bhatia, 2008). Koblet til en slik postkolonial referanseramme, faller Cariannes måte å argumentere på innenfor en diskurs jeg valgt å gi navnet *Normal Norskhet*. En slik diskurs kan sies å bygges opp av en rekke komponenter som konstituerer konseptet norskhet, hvithet eller vestlighet som en nøytral kategori. I denne spesifikke sammenhengen kan en slik diskurs gestaltes i hvordan Carianne til å begynne med plasserer kulturelle uttrykk og symboler som *Det Andre*. Dette betyr altså at De Andre, i denne sammenheng utlendingene, tilegnes egenskaper som defineres både som annerledes, eksotiske og homogene. Samtidig impliserer denne plasseringen av De Andre en automatisk definisjon av den egne tilhørigheten, det vil si hvit, norsk og vestlig, altså som normal og nøytral.

I følge Frankenberg (1993) må hvithet forstås som en strukturelt privilegert posisjon, og som utgjør et standpunkt eller et perspektiv fra hvor hvite mennesker gir mening til verden, mennesker, seg selv og andre. Å være en del av, akseptere eller bruke en slik diskurs bringer derfor med seg en rekke konsekvenser. For Carianne, som posisjonerer seg som norsk, betyr konstruksjonen av norskhet som noe synonymt med normalitet at hun kan opprettholde sin posisjon som nettopp normal jente, og at de posisjonerte utenlandske jentene settes fast i den mindre attraktive kategorien De Andre. I Cariannes forhandlinger konstrueres i tillegg norskhet som noe løsrevet og som en kategori en jente kan innta til tross for ikke å være «etnisk norsk» (som i denne sammenheng, noe diffust kan sies gjelde en person født i Norge av «etnisk norske» foreldre). Dette fører altså til at Carianne til tross for svensk opprinnelse har mulighet å plassere seg selv i den diskursive kategorien norsk. Å være bare normal, eller å være bare norsk og i tillegg sette det i kontrast til et «dem», kan for Carianne videre bety at hun ikke trenger å reflektere over, rettferdiggjøre, eller ta ansvar for sin atferd i relasjon til å bidra til sosialt felleskap på skolen. Mange jenter i datamaterialet understreker at det finnes tydelige inndelinger på skolen, og at det til tider kan være vanskelig å komme overens. For Carianne er utfallet av den diskursive retorikken hun bruker, et naturlig og selvsagt svar på spørsmål om hvorfor jenter grupperer seg etter etnisk/kulturell tilhørighet på skolen. Nemlig at *de* har et kulturelt, religiøst og atferdsmessig felleskap som skiller dem fra de *vanlige*, norske.

Essensielt i slike konstruksjoner som ble presentert med hjelp fra Carianne er at «norskhet», på grunn av sin selvsagte karakter holder seg usynlig (Loftsdottir, 2011).

Norske Normale Jenter – «jeg er meg selv, jeg er ikke sånn»

Den første tydelige posisjonen som fremtrer i en slik sammenheng som nevnes ovenfor er *Norsk Normal Jente*. For å ha mulighet til å ta i bruk en slik posisjon kreves, som intervjuutdraget med Carianne illustrerer, en spesifikk karakteristikk. Hvis en jente som Carianne har riktige kroppslige markører, i denne sammenheng vil det si, blond og blåøyet, kan posisjonen tas i bruk til tross for svensk opprinnelse. Foruten disse konkrete utseendemessige markører kreves det som stadig i datamaterialet refereres til som norsk atferd.

En slik norsk atferd synes ofte å konstitueres gjennom å balansere ulike kjønnsmessige og etnifiserte uttrykk. I tillegg til den etniske/kulturelle nøytraliteten som ble illustrert ovenfor, synes posisjonen Norsk Normal Jente (og per automatikk også norsk atferd) å ta form rundt en parallell og samvirkende diskurs som jeg valgt å gi navnet: *Å være - men ikke være for mye*. En slik diskurs kan sies å skapes rundt flere overgripende normative femininitetsdiskurser.

Utdrag 2

Tonje: Jeg er blond. Vanlig nordmann på en måte. Jeg bruker ikke mye sminke for eksempel. Jo, altså, jeg bruker sminke men ikke *for mye*. Jeg går i jeans, vanlige klær liksom. Jeg er ikke drama queen, det finnes mange av dem her på skolen. De skriker i korridorene og røyker og drikker(...)Jeg er ikke sånn pyntedame liksom, jeg er *ikke* sånn. Jeg kan gå i sånne joggebukser å bare slenge på meg ...hva som helst(...)Jeg er ikke sånn veldig jentete...Jeg er meg selv og føler meg veldig privilegert, at jeg kan være meg selv, uansett.

I samsvar med Butlers (1990) definisjon av normativ femininitet som ble gjort rede for i introduksjonsdelen, illustrerer Tonjes resonnement (utdrag 2) et meget utpreget forhandlingsmønster blant de jenter som posisjonerer seg selv (og som blir posisjonert av andre jenter) som populære eller godt likt på skolen. Hauge (2009a) har allerede identifisert en lignende kjønnsdiskurs med etiketten «not too much not too many» (p. 298). Som tidligere nevnt refererer Hauge til denne diskursen når hun beskriver jenters forhandlinger i relasjon til romantiske forhold og seksuell aktivitet. Praksiser innenfor en slik diskurs betyr å vise seg interessert i det annet kjønn og på samme tid prøve å bevare kroppen «umerket» (p. 300). Selv om Tonje ikke henviser til seksuell aktivitet i denne sammenheng så referer diskursene *Å være- men ikke være for mye* og Hauges «not too much not too many» til det å være moderat og behersket som jente.

Tonje er en jente som beskriver seg selv som godt likt på skolen, som jente med god

selvfølelse og som har mange venner. Sentrale aspekter ved hennes selvforståelse er at hun er vanlig nordmann og at hun er selvstendig. Noe som virker viktig å distansere seg fra, er det å opptre eller kle seg på en måte som karakteriseres som overdrevet. For eksempel kan overdrevet bety å være «overdrevet jentete» som i denne sammenheng synes å svare til det å være veldig opptatt av utseendet. Ødergaarden (2005) skildrer i sin masteroppgave hvordan tolkninger av det å *være* feminin er synonymt med negative assosiasjoner som overfladiskhet og fjollethet, samtidig som det å *se* feminin *ut* produserer attraktive posisjoner på hva hun omtaler som den «heteroseksuelle arena» (p. 37). Tonje er i relasjon til det, en jente som fra intervjuernes ståsted, ser ut til å bruke en hel del tid på utseendet sitt, likevel er dette noe hun tydelig markerer at hun ikke gjør. Tonjes åpenbare og verbale distansering fra «drama queens» og jenter som er veldig «jentete» synes i kombinasjon med det som i denne sosiale konteksten defineres som attraktivt utseende, å plassere henne innefor den gruppe jenter som beskrives som populære. En slik retorikk som Tonje og mange av de andre jentene benytter seg av, bygger på å fremstille seg selve som moderate («bruker sminke men ikke for mye (...) vanlige klær liksom»), frie og selvstendige («jeg kan bare..slenge på meg hva som helst») og privilegerte («jeg er meg selv og føler meg veldig privilegert»). Dette gjelder også i forhold til flere innslag i hverdagen. Noen av disse innslagene skal eksemplifiseres her.

Tonje tar i bruk posisjonen Norsk Normal Jente og lokaliserer seg i diskursen *Å være – men ikke være for mye*. En vellykket posisjonering her kan medføre innpass i de populære jentenes territorier. Videre synes en slik posisjon å kreve en klart regulert atferd, og det mest åpenbare eksemplet på dette er koblet til klesstil og utseende. Hennes kommentarer om perfekte jenter nedenfor (utdrag 3) har blitt plukket ut fordi det kan sies å skjære rett gjennom essensen av en slik diskurs som *Å være - men ikke være for mye*.

Utdrag 3

Hanne: De ser rene ut eller hva man skal si. Ikke for mye sminke, litt mer classy. Ikke stort hår, kanskje satt opp i en liten kule bak, lite sånn *lett* sminke så det ikke ser ut som om du har på deg sminke. Litt sånn *pene* klær, ikke for mye farger. Ikke sånn høye, høye heler uten mer kanskje sånn fem centimeter enkle heler. Bare en bukse og en pen topp kanskje.

På samme måte som Tonje, vektlegger hun måtehold i sine forhandlinger om hvordan en populær eller definert vellykket jente på skolen ser ut og agerer.

(Ambjörnsson, 2004) bruker begrepet heteronormativitet for å beskrive den hvite, heteroseksuelle middelklassefemininiteten som hun anser å konstitueres av egenskaper som

blant annet diskresjon, kontroll, følelse, natur, mykhet, moderlighet, sårbarhet, sjenanse, skjønnhet og varsomhet. I tråd med en slik definisjon av femininitet vektlegger eksempelvis Hanne natur («de ser rene ut»), diskresjon («ikke for mye farger»), mykhet («lett sminke»). Subjektposisjonen som beskrives her, det vil si Norsk Normal Jente, kan sies å ta form rundt et samspill mellom de normative diskursene *Normal Norskhet* og *Å være- men ikke være for mye*. Ett slikt samspill oppstår gjennom den spesifikke kryssningen av sosiale kategorier, nemlig etnisitet (nøytral norskhet) i kombinasjon med kjønn/klasse (normativ femininitet), altså Norsk Normal Jente.

Sammen former denne diskursive konteksten sosialt attraktive posisjoner som de toneangivende jentene har adgang til, og den produserer også posisjoner som bedømmes som annerledes. Analysen vil nå rette seg mot dem.

De etniske Andre - «de får liksom ikke, de kan liksom ikke»

Nøkkeltematikken i hva som bygger opp posisjonen Norsk Normal Jente og norsk atferd synes altså å være å opptre på en måte som indikerer at man er moderat, fri og privilegert. I motsetning til en slik subjektposisjon produseres posisjonen *Utenlandsk Jente*. I en slik kategori plasseres jenter som beskrives som annerledes på ulike måter.

Utdrag 4

Maren: Ja, de med sjal for eksempel, de bruker *veldig* mye farger for eksempel, og det synes ikke jeg ser så veldig fint ut da. Da ser det bare ut som ett stort telt...ja det gjør jo det (ler). Så jeg tenker at hvis du først skal ha på deg sjal burde du kanskje matcha resten da. Det er ikke helt normalt, det er bare det(...)Men det er jo bare min mening da, noen bryr seg jo ikke om sånt...Men samtidig er det litt kjipt å si sånne ting om de jentene.

Josefin: Hva...eller, hva mener du nå?

Maren: Ja de må jo gå med den...sjalet. På grunn av Islam. De får liksom ikke vise seg for menn. De må være ganske kjipt for dem...de kan ikke kle seg som de har lyst til på en måte.

Intervjuutdraget med Maren (utdrag 4) presiserer hvordan den «utenlandske jenta», til å begynne med, beskrives som en jente som ikke behersker balansegangene i de normene som er tilknyttet posisjonen Norsk Normal Jente. I motsetning til å være moderat, beskrives hun som en jente som er overdreven og umoderne («de bruker *veldig* mye farger»). Videre skildres hun som en jente som, i motsetning til å være fri og privilegert, er undertrykket av regler tilknyttet Islam. Posisjonen som tilbys her, er posisjonen til en som er annerledes («det er ikke helt normalt») og posisjonen til en undertrykket jente («de får liksom ikke(...) de kan

liksom ikke»). Gullbrandssen (2002) beskriver hvordan en slik posisjonering kan ha en kraftig begrensning av handlingsrommet for jenter som ufrivillig plasseres i denne kategorien. Videre skildres det hvordan posisjonerte norske jenters tilknytning til gjengse dominante diskurser om muslimske jenters undertrykkelse bidrar til følelsen av ikke å bli sett på som den man er. Man blir bare en muslim. Samme eksempler som Gullbrandssen fremhever blir gjentatt i Faridas forhandlinger.

Utdrag 5

Farida: Jeg har valgt å bruke den (sjalet), ikke sant? Egentlig er jeg stolt. Men det kan være...Jeg skjønner ikke hvorfor jeg ikke kan være stolt. For meg...for meg spiller det ikke noen rolle hva andre jenter har på seg, ikke sant? Iblant skulle jeg ønske at jeg ikke brukte den.

Josefin: Ja

Farida: Men det er ikke fordi jeg ikke har lyst å bruke den, skjønner du? Det er bare fordi jeg iblant har lyst til å være som andre på en måte.

Når Farida beskriver seg selv som en stolt muslimsk jente er sjalet fortrinnsvis et tegn på religiøs forpliktelse og hengivenhet. Selv om Farida beskriver sjalet som et bevisst valg som hun er stolt av, gir hun uttrykk av at hun likevel føler at det står i veien for muligheter i det hverdagslige livet på skolen. I denne sammenheng betyr det adgang til en eventuell plassering i den diskursivt konstruerte kategorien normal.

I norsk kontekst trekkes ofte Islam og Islamske symboler frem som noe problematisk og negativt i tillegg til noe markant forskjellig fra det norske (Kristensen, 2010). Islam, muslimer og muslimske land assosieres videre i Norge stadig med patriarkalske strukturer, konservatisme og lav utvikling (Gullestad, 2002). Sjalet i seg selv blir derfor ofte kjennetegnet på en type negativ forskjell mellom de moderne og vestlige «vi» og de konservative og tradisjonelle «andre» (Gullestad, 2002). I følge Gullestad kommer en slik kobling blant annet av det debattklimaet som eksisterer i Norge, hvor sjalet kan beskrives som den mest problematiserte enkeltpraksisen når integrering og innvandring drøftes. I slike kontekster fremstår ofte sjalet som et symbol for kvinners undertrykkelse. I samsvar med Gullestads tanker fremgår det at sjalbenyttende jenter på denne skolen, i noen sammenhenger, representerer noe som synes å stå langt vekk fra det som defineres som normal norsk femininitet.

Etnisk merket – «som oss på en måte, men...»

Uttalelser om sjalet er flere og skiftende i meningsinnhold. Flere av jentene som diskursivt posisjonerer seg som Norske Normale Jenter bedømmer imidlertid at utenlandske

sjalbenyttende jenter *kan* være normale under visse spesifikke kriterier og forhold. Utdragen med Linnea og Tonje ble valgt ut fordi de illustrerer hvordan noen spesifikke faktorer kan forstyrre den tilsynelatende enkle «vi» og «dem»-konstruksjonen som ble gjort rede for tidligere.

Utdrag 7

Linnea: Jeg synes det er helt greit med sjal og sånn. Fordi det er mange av dem som har på seg sånn, ja de har ikke sånn heldekkende sjal, de har bare på hodet da. Og mange av dem kler seg veldig fint faktisk. De kler seg helt normalt liksom.

Josefin: Hva er normalt da?

Linnea: Jeans og topp liksom. Mmm. Og pen sminke. Og så oppfører de seg helt normalt. Det er kult her på skolen.

Josefin: Hva er kult mener du?

Linnea: At de kan være helt normale. Sjalet er jo liksom ...symboliser jo kanskje. Vet ikke hvordan jeg skal forklare. Men det er i hvert fall bra om de er litt sånne som oss norske da. Og ikke er helt styrt av. Ja du vet. Kulturen, eller islam. Eller noe...

Linnea: I min klasse, ja hun er pakistansk da. Men hun driter i ja, Islam og sånn og hun datet en av de populære guttene da eller hva man skal si. Hun har sjal ... hun er veldig pen egentlig(...)Hun er veldig godt likt på skolen egentlig. Hun er veldig snill og ...som oss på en måte.

Utdrag 8

Tonje:Det er litt synd at... hun bruker den egentlig (sjalet)

Josefin: Hvorfor er det synd mener du?

Tonje: Nei. Vet ikke, men, nei tenk hvor pen hun hadde vært.

Kriterier for posisjonen normal synes også i denne sammenheng å være å opptre i overensstemmelse med hva Linnea uttrykker som norsk atferd («det er i hvert fall bra om de er litt sånn som oss norske da»). De komponentene som konstituerer norsk atferd i dette utdraget er det interessant å se nærmere på. Vi har allerede sett hvordan norsk atferd, som det fremstilles av de som synes å være de toneangivende jentene på skolen, impliserer moderasjon, frihet og privilegium og hvordan slike begrep oppstår i samspillet mellom to normative diskurser som interagerer med de sosiale kategoriene kjønn, etnisitet og klasse. Også i dette tilfelle kan norsk atferd kobles sammen med en heteronormativ diskurs.

Gullbrandssen (2002) bruker begrepet «heteroseksualiserende orientering» (p. 118) når hun beskriver kulturelt dominerende posisjoner i sin studie. Slik intervjuutdragene illustrerer, kan det å følge orienteringer tilknyttet heteronormative diskurser, bidra til å plassere en jente i kategorier som «populær». På skolen hvor vi befinner oss kan en heterofeminin atferd innebære å kle seg/sminke seg moteriktig og balansert, treffe en «norsk» gutt (i henhold til

premissene tilknyttet Hauges (2009a) diskurs «not too much not too many» og til sist: «drite i Islam». Denne type praksis kan da altså sies å veie opp for de markørene, det vil si brun hud, og sjal, som i utgangspunktet plasserer henne som annerledes. Slike prosesser er, som illustrert gjennom Linneas og Tonjes forhandlinger (utdrag 7 og 8), ikke ensidige; til tross for utvidete muligheter til å bevege seg bort ifra posisjonen Den Andre og få tilgang til posisjonen normal er hun fortsatt plassert som Den *etniske* Andre og posisjonen Norsk Normal Jente er stengt. Hva intervjuutdragene med Linnea og Tonje signalerer er et tvilende *men*, som belyser kompleksiteten i slike posisjoneringsprosesser. Retorikken impliserer at hun er normal og pen til tross for noe. Dette 'til tross for', referer til pakistansk opprinnelse og bruk av sjal i skolen («det er litt synd at hun bruker den egentlig (...) men tenk hvor pen hun hadde vært»)

Zainab, som vil presenteres nå (utdrag 6), er også en jente som også kan illustrere kompleksiteten i de diskurser som er knyttet til sjalet. I intervjuet beskriver Zainab seg selv som en hengiven muslimsk jente. En side ved Zainabs selvforståelse er at hun er moderne og selvstendig. Videre tilhører Zainab en gruppe jenter på skolen som tydelig presenterer seg selv som muslimer og samtidig som jenter som er svært interesserte i mote og sminke.

Utdrag 6

Josefin: Men ... har det noen gang vært noen som sagt noe stygt om deg og din gruppe?

Zainab: (...)jeg har hørt att de kaller oss bertegjengen

Josefin: Hvordan føles det da? At noen kaller dere for berter?

Zainab (...)Å så selve ordet *berter* liksom(...) Det er litt sånn fornærmende for oss da, for oss som bruker sjal.

Josefin: Ja

Zainab: Målet er jo å dekke seg til og *ikke* være en berte(...) Jeg er jo bare interessert av å se bra ut, ikke sant?, ikke å være en berte (...) jeg kler meg ikke som de jentene med kort kjole og glitter og glams(...)Jeg er en classy jente...jeg har stil, jeg viser ikke kroppen min for eksempel.

Som intervjuutdraget illustrerer har Zainabs vennegjeng fått kallenavnet bertegjengen på skolen. I følge Zainab er dette fornærmende, fordi ordet berte, som det rettes mot Zainabs gruppe, indikerer noe som ikke er kompatibelt med Zainabs religiøse hengivelse («målet er jo å dekke seg til og *ikke* være en babe»). Det kan se ut som om Zainab straffes av de andre elevene fordi hennes væremåte ikke passer inn i den posisjonen som diskursen tilbyr henne (Staunæs, 2005; Wetherell, 1998), det vil si posisjonen til en undertrykket og umoderne jente.

Både eksemplet med den jenta som Linnea og Tonje snakker om (utdrag 7 og 8) og

eksemplet med Zainab (utdrag 6) indikerer at det er noe med jentenes væremåter og utseender som kompliserer den typiske vi og dem – kategoriseringen, som synes å tas i bruk av de toneangivende jentene på skolen. Når Zainab for eksempel kombinerer sjalet med pene moteriktige klær og en selvstendig fremtoning, synes det å forstyrre det bildet som ofte virker å være forventet av en jente som er posisjonert som Den etniske Andre, og hun blir straffet med et kallenavn. Også jenten som omtales i utdrag 7 og 8, det vil si den posisjonerte pakistanske populære jenten, synes å vekke oppsikt blant de jentene som posisjonerer seg som Norske Normale Jenter. Hun beskrives som en jente som *nesten* kunne vært en av De første, men sjalet forhindrer dette («det er litt synd at hun bruker den, tenk hvor pen hun hadde vært»).

De klassemerkete Andre - «litt mye av alt, ikke helt normalt»

På noen områder kan det virke som om femininitetsutforminger varierer ut ifra etnisk posisjonering (Gullbrandssen, 2002). Sanksjonering og avstandstagnung fra jenter som plasseres i den diskursivt produserte posisjonen «berte» synes imidlertid være meget betydningsfulle moment i jentenes forhandlingsarbeid, uavhengig av etnisk posisjonering.

I følge Samira (utdrag 9) er berta en jente som først og fremst viser mye av kroppen sin. Videre beskrives hun som en jente som eksempelvis bruker altfor høye hæler, i tillegg til å snakke for lyst og bruke for mye skjønnhetsprodukter.

Utdrag 9

Samira: De viser mye av kroppen sin. Det kan være høye hæler, for at du skal høre 'klikk, klikk, klikk' når de går i korridorene (ler). Kanskje smykker, *litt mye* parfyme, *litt for mye* sminke. Eh, det finnes et bertespråk som noen sier (ler)

Josefin:(ler)Åh ja? Det må du fortelle om?

Samira: Eh, jeg vet ikke helt hva de mener men det er sånn (...) eh, *for* lys stemme. De har en annen latter enn andre jenter. Lys latter. Det er skikkelig rart.

Utdrag 10

Carianne: Det er litt sånn, hvis jeg ser, i hvert fall i min vennekrets her på skolen så er det sånn at hvis jeg ser en jente som har kledd seg sånn *skikkelig fint*, man ser at hun har brukt masse tid og hun går med høye hæler så blir man litt sånn 'oj, hvorfor kler hun seg sånn?', 'hva vil hun', holdt jeg på å si. Altså, det er ikke helt *normalt* Skjønner du eller? Jeg blir litt frustrert altså (...) og så ser de jo like ut, de dere helse og sosial jentene. Tupert hår, perledobber. Guttene snakker jo. Da tenker jeg at det er demmes egen skyld...skjønner du?

Utdragene ovenfor illustrerer hvordan berta diskursivt produseres som en jente som, i kontrast

til de normer som er tilknyttet diskursen *Å være - men ikke være for mye*, istedenfor beskrives som *litt for mye av alt*. På samme måte som den posisjonerte utenlandske jenta, har den posisjonerte berta ikke naturlig adgang til de sosialt attraktive subjektposisjonene som finnes tilgjengelige på skolen. Forklaringer til hvorfor det er vanskelig å få adgang til disse er også på flere måter de samme, blant annet fordi de konstrueres som subjekter som ikke følger de reglene som normative femininitetsdiskurser på skolen foreskriver.

Essensielt i Cariannes resonnement (utdrag 10) er videre at hun kobler sammen jentene hun refererer til som berter med studieretningen Helse og sosial. Slik den svenske sosialantropologen Fanny Ambjörnsson (2004) allerede har konstatert i den velkjente og velsiterte avhandlingen *I en klass for sig - genus, klass och sexualitet bland gymnasietjejer*, kan studieretning implisere ulike femininitetsutforminger som en konsekvens av blant annet sosioøkonomisk status. En slik fremtoning som bertene sies å representere innenfor denne diskursive sammenheng, kan beskrives som *klassemerket femininitet*.

Begrepet klassemerket femininitet er hentet fra den britiske sosiologen Beverly Skeggs (1997) og referer til kryssninger av de sosiale kategoriene kjønn og klasse. Hun demonstrerer hvordan arbeiderklassen i hverdagslige diskurser posisjoneres som truende, patologisk, forurenset, fordervet, opprørsk, respektløs og så videre (Skeggs, 2006). Skeggs' tenkemåter samstemmer på mange måter med hvordan jentene på idrettslinjen eller studiespesialisering stadig kategoriserer jentene på helse og sosiallinjen som berter. Flertallet av jentene som går studiespesialisering eller idrett, fremstiller helse og sosial som et studieprogram hvor «man bare snakker skjønnhet», «kler seg vulgært» eller «prøver å imponere gutter». Eksempelvis indikeres det stadig i intervjuene at bertejentene som går på dette programmet har manglende fremtidsambisjoner, noe som i tillegg settes i kontrast til de posisjonerte Norske Normale Jentenes utsagn om at de «vil bli noe». Andre beskrivelser som hyppig brukes for å beskrive karakteren til denne diskursivt produserte gruppe av jenter er «trashy», «barbiedukker», «slampete» og «dumme».

Interseksjonelle variasjoner i berteposisjonen

Ut ifra et interseksjonelt perspektiv er berteposisjonen særskilt interessant. Hva som ble illustrert ovenfor er regelmessige kryssninger av de sosiale kategoriene klasse og kjønn. Når bertekategorien i tillegg analyseres ut fra mer innviklede sammensetninger av sosiale kategorier er det tydelig at posisjonens sosiale ønskelighet og verdi forandres.

Berteposisjonen i seg selv er en posisjon som er ladet med negative betegnelser og

symboler, dog det synes imidlertid som om posisjonen både kan oppgraderes og nedgraderes som et resultat av ulike sosiale markører. Eksemplet med Hanifa vil illustrere hvordan berteposisjonen kan stigmatiseres ekstra hvis subjektet er bærer av en, i denne diskursive sammenhengen ulykkelig kombinasjon av etnifiserte og klassemerkete markører.

Utdrag 11

Josefin: Finnes det grupperinger på skolen da?

Hanifa: Ja, de er jo de som går i sjal og er veldig religiøse, de henger sammen i ett. Og de som er sånn litt *frie* da, som meg, altså jeg er jo egentlig fra Afghanistan og født i en muslimsk familie og sånn og burde egentlig gå med sjal og ikke sminke meg mye og sånn. Sånne som meg vi går...altså vi er i en helt annen gruppe.

Josefin: Hva er det for gruppe da?(...)Kan du fortelle litt mer om det?

Hanifa: Litt friere. Vi er friere.

Josefin: Ja

Hanifa: Vi kan gjøre omtrent(...)vi kan gå som vi vill. Vi kan gå med litt korte klær, vi kan gå med trange klær, vi kan sminke oss om vi har lyst.Vi kan ta piercing hvis vi har lyst.

Hanifa (utdrag 11) representerer en gruppe jenter på skolen som ikke uproblematisk kan plasseres i noen av de ovennevnte posisjonene. Hun forteller at hun har problemer med å komme overens med både jenter og gutter på skolen og uttrykker iblant at hun føler seg stigmatisert fra flere kanter. Selv tror hun det kan komme av at hun er «litt bertete, litt høylytt og litt sint på samme gang». Ut fra hennes opplevelse av hverdagen på skolen kan det være relevant å se på hvilke sammensetninger som former hennes subjektposisjon. I utgangspunktet er hun etnisk merket som Den Andre: hun har mørk hud og brune øyne. I tillegg går hun helse og sosiallinjen som av de toneangivende jentene er stemplet som et studieprogram hvor jenter uten fremtidsambisjoner går. Hanifas diskursivt definerte overdrevne, feminine væremåte i kombinasjon med studievalget kobler henne automatisk til bertekategorien. I det sosiale hierarkiet som jentene definerer, ser det ut som om posisjonen berte nedgraderes ytterligere av de markører som Hanifa er bærer av. I tillegg til de etnifiserte markørene og den klassemerkete bertestemplingen, refererer hun til seg selv som muslim. Presentasjonen i seg selv synes å irritere andre elever på skolen, dette gjelder de religiøse guttene på skolen, men kanskje først og fremst andre jenter som synes det er mistenkelig med en sint muslimsk jente med kort kjole.

Variasjoner av heterofemininitet

De subjektposisjonene som ble presentert i tidligere avsnitt, ble beskrevet ut fra

samspillet av de to normative diskursene *Normal Norskhet* og *Å være - men ikke være for mye*. En slik diskursiv kontekst synes å produsere normative subjektposisjoner («vi» = Norske Normale Jenter), med tilhørende posisjoner som defineres som annerledes («dem» = utlendinger og bertejenter). Slik resultatene er presentert kan det se ut som om slike «vi»- og «dem»- dikotomier er statiske og endimensjonale. Jeg vil derfor illustrere hvordan en gitt kontekst alltid inneholder diskursive og interseksjonelle lag og spenninger, som gir plass for ytterlige tolkninger.

Hvis vi begynner med å flytte fokus bort fra den helhetlige konteksten og fester blikket kun på innsiden av den gruppe jenter som beskriver seg som muslimske jenter, gjentas et lignende diskursivt mønster som det som ble gjort rede for i den heterofeminine diskursen *Å være - men ikke være for mye*. Hvis det muslimske miljøet trekkes ut separat, ser det ut til at heteronormative systemer praktiseres på samme måte som i De Norske Normale Jentenes. På samme måte som en jente må oppfylle spesifikke kriterier for å få adgang til posisjonen Norsk Normal Jente, må en muslimsk jente oppfylle lignende kriterier for å ha rett til å skrive inn seg i posisjonen Muslimsk Normal Jente.

Utdrag 12

Samira: Det finnes masse forskjellige jenter her på skolen... muslimer som ikke er typiske muslimer for eksempel og muslimer som er på en måte vanlige som meg.

Josefin: Mm, ikke typiske muslimer? Hvordan er man da?

Samira: Ja, de som sier at de.. er det på en måte og så ja, de går med litt sånn, ja, de kan ikke oppføre seg, hva kan jeg si, litt ..de går litt lettkledde (ler). Jeg er ikke glad i å snakke dritt om andre men...jeg ...du kan ikke både være muslim og berte, ja... ikke liksom kline med alle gutter på skolen.

De muslimske jenter som Samira refererer til i utdraget (utdrag 12) beskrives som jenter som («ikke kan ikke oppføre seg(...)går litt lettkledde, kliner med alle gutter»).

Slik utdraget illustrerer, plasseres muslimske jenter inn i to diskursivt produserte kategorier: normale/vanlige muslimer og jenter som av forskjellige grunner ikke passer inn i den beskrivelsen («ikke typiske muslimer»).

En slik oppdeling synes å ta form rundt samme normer og prinsipper som plasserer (selverklært) moderate, frie og privilegerte jenter i posisjonen Norsk Normal Jente (med tilhørende «dem» -posisjoner). Begge posisjonene, det vil si Norske Normale Jenter og Muslimske Normale Jenter, synes å konstitueres av normer om hvordan en jente bør se ut, opptre og nærme seg gutter.

I følge Gullbrandssen (2002) bygger både «vestlige» og «arabiske/muslimske» femininitetsutforminger på forestillinger om en såkalt voksen femininitet, selv om hun understreker at grunnforutsetningene er vidt forskjellige. Både den «vestlige» femininiteten og den «arabiske/muslimske» femininiteten konstitueres som en integrert del av det Gullbrandssen (2002) beskriver som en (potensiell) heteroseksuell relasjon. I denne relasjon er poenget at man viser seg attraktive for det andre kjønn (men ofte på forskjellige måter avhengig av etnisk posisjonering). De muslimske jentene i Gullbrandssens studie viser attraktivitet gjennom sin formidling av anstendighet, eller som en av informantene sier selv «gjennom å lukke eller åpne» (dekke kroppen eller ikke) (p. 115). Gullbrandsen beskriver denne formidlingen av anstendighet som «å opptre på måter som ikke er egenrådige, respektløse eller erotisk utfordrende» (p. 115). Konkret betyr dette, på skolen vi befinner oss på nå, at hvis en muslimsk jente opptrer på en måte som ikke er i overensstemmelse med slike normer, blir hun plassert i kategorier som beskrives som negativt annerledes («ikke typiske(...)de går litt lettkledd(...)du kan ikke både være muslim og berte»). Akkurat på samme måte som noen jenter blir kategorisert som «utenlandske» jenter og «berter» (og derved også som De Andre) i den helhetlige konteksten som er gjort rede for på skolen vi befinner oss på nå.

Felles for demonstrasjonen av en slik voksen femininitet, uavhengig av etnisk posisjonering er videre at man posisjonerer seg i relasjon til guttekroppen. Gullbrandssen (2006) beskriver hvordan fortellinger om seksualisering av jentekroppen har samme trekk både hos de «norske» jentene og de muslimske jentene. Den vestlige seksualiseringen av kroppen er i følge Gullbrandssen knyttet til tetsittende klær eller eksponering av hud. De muslimske jentene med sjal forteller imidlertid tilsvarende historier, hvor *håret* er symbolsk for den seksualiserte jentekroppen. Hvis en gutt smyger seg inn i jentegarderoben og får se en glimt av en muslimsk jentes hår, ligner det oppstyret som kommer av et eksponert «norskt» bryst, eller en truse, illustrerer Gullbrandssen.

Utdrag 13

Samira: Jeg synes det er viktig å være skikkelig.

Josefin: Hvordan er man da?

Samira: Nei... skikkelig, respektere seg selv...respektere... Jeg dekker kroppen og håret for eksempel (...) Jeg liker ikke jenter som skriker.

Den heterofeminine diskursen synes å produsere normative subjektposisjoner med subjekt som strever etter å være skikkelige, uavhengig av etnisk posisjonering.Samiras uttalelse

(utdrag 13) stemmer godt overens med noen av Gullbrandssens (2006) poenger rundt heterofeminitet og posisjonering i relasjon til guttene på skolen. De jentene som prøver å plassere seg i posisjonen Normal Muslim synes være meget opptatt av å være det som Samira refererer til som «skikkelige» jenter. På samme måte som den normative «norske» feminiteten uttrykkes gjennom spesifikke måter å være moderat på (å *være, men ikke være for mye*), synes den normative «muslimsk/arabiske» feminiteten å konstitueres og reguleres av sterkt lignende uttrykk.

Praksis – muligheter og begrensinger

Hva som har blitt illustrert nå er en kontekst som produserer tilgjengelige og utilgjengelige subjektposisjoner på skolen. Eksempelvis synes mange jenter å ekskluderes fra posisjonen Norsk Normal Jente, en posisjon som kan implisere mange venner, høy status og eventuelt etiketten populær.

Noen markører, først og fremst sjalet, synes å ha en kraftfull betydning i en slik utestengning. Ut fra et interseksjonelt perspektiv ser det ut som sjalet minimerer effekten av andre symboler, som i utgangspunktet kan føre til en inngang til definert attraktive posisjoner på skolen. Med markører mener jeg oppførsel eller utseende som de posisjonert Norske Normale Jentene bedømmer som norske symboler. Slik utdragene med Linnea (utdrag 7) og Tonje (utdrag 8) illustrerer hjelper det ikke alltid å smykke, sminke og kle kroppen på moderat vis, treffe gutter på en respektabel måte og være uavhengig. Det hjelper ikke hvis slike markører kombineres med den markøren som er definert som minst vestlig, nemlig sjalet. Videre synes sjalet ikke å passe inn i de formene for kulturell normativitet som gjelder på skolen. Dette gjelder spesielt heteronormative attraktivitetsdiskurser, som i denne sammenhengen betyr at en jente som bruker sjal ikke ukomplisert kan plasseres inn i den diskursive kategorien attraktive jenter. Slik utdraget med Zainab illustrerer (utdrag 6) synes muligheten til å være attraktiv, eller «classy» (jentenes egne begrep), kun å eksistere for jenter som er bærere av normative vestlige markører. Det spiller ingen rolle at hun følger samme mote og bruker samme sminke som de posisjonerte Norske Jentene, sjalet synes stå i veien også her.

Å ta markant avstand fra de jentene som fremstilles som berter, synes å være et viktig ledd i jentenes selvbilde, uansett posisjonering. Å distansere seg fra jenter som beskrives som overdrevne, guttegale, slampete og vulgære, synes å implisere en motsatt side ved egen

personlighet, det vil si en mer sosialt ønskelig personlighet som preges av normer tilknyttet den heteronormative femininitetsdiskursen *Å være - men ikke være for mye*.

Videre synes berteposisjonen å konstant å bli produsert som en marginalisert posisjon. Hvis berteposisjonen i tillegg krysses med den etnifiserte kategorien utlending og den religiøst assosierte kategorien muslim, synes en slik marginalisering å ta kraftigere negative uttrykk. I Hanifas tilfelle (utdrag 11) er det presentasjonen som muslimsk jente i kombinasjon med en væremåte som både av Hanifa selv og andre jenter, defineres som en «bertete væremåte», som begrenser hennes handlingsrom på skolen. Slik intervjuutdraget med Samira illustrerer (utdrag 12 og 13), er den kjønnede og klassemerkete kategorien berte og den religionspregete kategorien muslim uforenlige. De er uforenlige og «problematiske» fordi de produserer subjekter som ikke er gjenkjennelige eller aksepterte i noen diskurser (Staunæs, 2005; Wetherell, 1998). Da det allikevel finnes jenter på skolen som prøver å lokalisere seg i ikke-eksisterende subjektposisjoner synes konsekvensene å bli utelukking fra flere hold.

Subjektivitet - Norske Normale Jenter

Samspillet av de diskursene som har blitt presentert så langt synes å produsere subjekter som det stilles høye krav til. Posisjonen Norsk Normal Jente ser ut til å foreskrive en atferd som er strengt regulert på flere nivå. Som det har blitt gjort rede for tidligere, impliserer en vellykket plassering innenfor en slik kategori en balansegang i kjønnede, etnifiserte og klassemerkete atferdsmønster. En slik balansegang synes å kreve mye emosjonelt og praktisk arbeid. De jentene som posisjonerer seg (og blir posisjonert) innenfor diskursen *Å være - men ikke være for mye* synes ofte å ha en kompleks tilknytning til diskursen. På den ene siden bruker man posisjonen Norsk Normal Jente for å få tilgang (og tillatelse) til følelser som relaterer til privilegium, frihet, normalitet og attraktivitet. Flertallet av jentene i en slik posisjon beskriver at de føler seg som jenter med god selvfølelse og som jenter som kan gjøre hva de vil, og fremfor alt at de bestemmer selv. Mer konkret innebærer det å agere, definere og presentere seg selv på en måte som i første rekke symboliserer frihet. Frihet og selvstendighet synes i en slik sammenheng å oppstå som en motsats til de jentene som fremstilles som de som *ikke* får, de som *ikke* bestemmer selv, de som *ikke* kan gjøre hva de vil (oftest muslimske jenter). En Norsk Normal Jente praktiserer denne friheten gjennom å poengtere at hun sminker seg som hun vil, men fremfor alt *hvis* hun vil. Hun understreker at hun kler seg som hun selv vil og gjerne på en måte som indikerer at hun har selvfølelse nok til å «drite i hva andre sier», og hun treffer de gutter hun vil treffe. Hvis hun vil da, og det er ikke

sikkert. Poenget er at hun kan.

Parallelt med denne demonstrasjonen av norsk frihet fremtrer noen ganger motstridende uttrykk som signaliserer noe som synes å være eksplisitt annerledes enn det norske, normale mantraet: moderasjon, frihet og privilegium. Det finnes eksempler på at konteksten som har blitt presentert også produserer usikre subjekt med motsatte følelser fra hva den i utgangspunktet og tilsynelatende representer. Det ser ut som at den samtidig som den produserer selvsikre subjekt også produserer usikre subjekt. Jeg vil illustrere dette nedenfor ved hjelp av et utdrag fra samtalen med Pernille.

Pernille er en jente som på alle tenkbare måter kan sies å passe inn i den rammen som posisjonen Norsk Normal Jente foreskriver. Som mange av de Andre jentene innenfor de diskursive kategoriene Norsk og Normal beskriver hun seg i termer som indikerer at hun er moderat, fri og privilegert. Hun distanserer seg i tillegg kraftig fra de jentene som defineres som berter. Ved noen tilfeller viser hun imidlertid en annen side av seg selv:

Utdrag 14

Pernille: Noen ganger skulle jeg ønske at jeg kunne kle meg sånn (snakker om bertene på skolen). Men jeg føler på en måte ikke at det passer meg, fordi jeg føler meg(...) eller jeg føler ikke at det er meg, og da får jeg ikke den utstrålingen. Ikke sant?

Josefin: Hvorfor er det ikke deg da?Pernille: Nei, jeg vet ikke. Jeg føler meg ikke sånn(...) jeg føler meg ikke (...) ja, folk ser på sånne jenter som: 'Ja, hun er berte liksom', 'hun er litt sånn: ja ikke så veldig klok og smart.

(...) Jeg ønsker at jeg hadde sluppet å tenke så mye over ting på en måte. Ibland tror jeg bertene er lykkeligere (ler).Det er vanskelig å forklare.

Jeg tolker Pernilles utsagn som at diskursen *Å være - men ikke være for mye* produserer følelser av begrensning. De karaktertrekkene de populære jentene til vanlig fremhever hos seg selv, som god selvfølelse og selvstendighet, er i denne sammenheng erstattet med noe kvalitativt annerledes. Hun uttrykker at hun noen ganger egentlig har lyst til å kle seg litt mer som de hun beskriver som berter gjør, eller i hvert fall at hun kunne sluppet «å tenke så mye over ting». Posisjonen Pernille besitter synes imidlertid ikke å tillate noen større utsvevelser. Hvis fasaden kollapser kan det innebære en nedgradering i det sosiale hierarkiet, og det er ikke noe en jente synes å ha lyst til hvis hun først har fått tilgang til en slik posisjon.

Koblet til Hollways(1989) begrep «investering» (introduksjonen, p. 6) kan man si at de posisjonerte Norske Normale Jentenes investering i attraktive posisjoner på skolen kan lede til sosiale og materielle fordeler. Posisjonen Norsk Normal Jente kan med Holloways teorier om subjekt og subjektivitet beskrives som mer sosialt ønskelig enn andre. Først og

fremst fordi den tilbyr sosiale fordeler som mange venner og økt popularitet, men også fordi en slik posisjon har definisjonsmakt i relasjon til hva som er normalt og ikke normalt. De emosjonelle konsekvensene en slik posisjon produserer, synes imidlertid å være vanskelig å sette ord på for jentene. Det står imidlertid ganske klart at det finnes en uro for å miste kontrollen, da det kan få uheldige konsekvenser, som blant annet å bli stemplet som en berte og å risikere baksnakking og utestengning.

Subjektivitet - De Andre

Den diskursive konteksten som ble redegjort for i de forrige kapitlene synes å produsere subjekt som beskriver seg som norske, det vil si normale, privilegerte, frie og moderate. De resterende posisjonene i en slik diskurs, er som tidligere illustrert posisjonene til forskjellige subjekter som får definere motsatsen, det vil si uprivilegerte, overdrevne, ufrie og uselvstendige.

Den diskursivt produserte kategorien «berte» synes å være en skyteskive som konstant utsettes for ulike former for represalier. Å bli satt i en slik posisjon synes, som vi allerede har sett, å implisere både marginalisering og ugylldighet, og ingen av jentene i intervjuene identifiserer seg direkte med en slik kategori. Hanifa var den eneste jenta som indirekte brukte en slik referanse til seg selv. Snarere virker jentene i intervjuene ytterst opptatt av å forklare at de *ikke* er berter. Jentenes tydelige avstandstaking fra denne kategorien kan i denne sammenheng tolkes som bekymring. Bekymring for å bli oppfattet som berte og engstelse for hva som da kan skje, er uttrykk som stadig synes å påvirke jentenes selvrepresentasjoner, uavhengig av etnisk posisjonering. Slik intervjuutdragene med Pernille og Zainab illustrer, synes bekymringen for å bevege seg over grensen til den atferd som konstrueres som «bertete» å produsere følelser av stress.

Når det gjelder gruppen som kategoriseres som utenlandske jenter, kan gjengse diskurser om undertrykkelse beskrives som så sterke at de produserer subjekter som bestandig føler at de må forsvare sine valg, sin person og sitt utseende på ulike måter (Gullbrandssen, 2002). I følge Hollway (1989) er det de dominante og hegemoniske diskursene som navigerer subjekt og subjektivitet. Men det betyr ikke, som nevnt tidligere, at det ikke finnes diskurser som også utfordrer.

De representasjoner som gjøres tilgjengelige i den hegemoniske diskursen som er beskrevet ovenfor synes å tilby kraftig begrensede subjektposisjoner for de jentene som er etnisk merket som Den Andre. En slik begrensning synes ved noen anledninger å produsere

alternative subjektposisjoner. Noen av informantene som posisjonerer seg som muslimske jenter i intervjuene beskriver norskhet som noe sterkt overfladisk og som en sosial kategori som beskrives som meget befriende å slippe.

Utdrag 15

Samira: Alle skal jo være så pene, litt hysterisk hvis du spør meg(...)

Samira: Jeg har sett flere som går på skolen som har sånn glitter og glams og sånne ting. Det er litt rart synes jeg. Fordi man kommer jo... altså man må jo ha noe man klarer å bevege seg i, noe man klarer å ...ja noe komfortabelt på en måte. Det finnes de som har glitter og trange klær og sitter der å klarer ikke å puste i timen og ... ja. Og det er jo de norske da. Noen ganger føler jeg litt synd på dem(...)

Samira ...De prøver å skille seg ut gjennom å gå i lettkledde klær på *vinteren* og de sitter der og fryser og(ler), ja jeg synes det er veldig rart. Ja...de prøver å skille seg ut

Josefin: Ja

Samira: Jeg synes det er veldig rart. Mange av de norske jentene som ser like ut henger sammen. Det er jo ikke utseendet man skal se på ...så jeg synes mer at de som har en lik tankegang burde være sammen og de som er barnslige burde henge sammen og sånn. Ikke at det handler om utseendet.

Samira er en jente som gjennom intervjuet refererer til seg selv som en jente med god selvfølelse. I intervjuutdraget understreker Samira at det er viktig å bruke komfortable klær på skolen og indikerer at det er synd på de norske jentene som ikke gjør det. Eksemplet med Samira ble valgt fordi det er representativt for en gruppe som tydelig posisjonerer seg som stolte muslimske jenter. Felles for disse jentene er at de konstruerer norskhet som en negativ kategori og presenterer seg som heldige fordi de ikke er en del av den.

Handler eller utsagn som klarer å forandre statiske posisjoner i en viss diskurs kan beskrives som subversive (Moore, 1994). Når de posisjonert utenlandske jentene avviser de posisjoner som diskursen tilbyr, det vil si posisjonene til umoderne, overdrevne og ufrie jenter, kan det beskrives som en motstandsstrategi i relasjon til de hegemoniske diskursene. Den alternative posisjonen som oppstår i en slik sammenheng er posisjonen til en Privilegert Muslimsk Jente. Konstruksjonen av dette privilegiet skjer gjennom bruk av alternative og motsatte hentydninger til hegemonisk definerte norske markører som frihet, uavhengighet og selvstendighet («man må jo ha noe man klarer å bevege seg (...) de som har glitter og trange klær og sitter der og klarer ikke å puste i timen og (...) noen ganger føler jeg litt synd på dem»). Slik utdraget med Samira illustrerer, konstituerer hun norske jenters væremåte som noe strevsomt, ubehagelig og overfladisk.

En slik retorisk strategi som Samira benytter, kan tolkes som en form for psykologisk empowerment. Empowerment eller motmakt, refererer til prosessen når et

marginalisert individ eller en gruppe blir gjort oppmerksom på sammenhengen mellom sin egen livssituasjon og ytre samfunnsmessige forhold, som i sin tur leder til prosesser og aktiviteter som forsterker individets selvkontroll (Askheim & Starrin, 2007). Gjennom motorganisering kan marginaliserte grupper samle seg og via felles erfaringer skape en felles identitet, som blir en motvekt til det negative bildet som marginaliserte grupper ofte tildeles av samfunnet. Rappaport (referert i Nelson & Prillettensky, 2005) referer til negative samfunnsskapte diskurser som «dominante kulturelle narrativer» (p. 24) og poengterer hvordan slike konstruksjoner bidrar til reproduksjon av undertrykkelse.

De prosessene som tar form i Samiras subjektiveringsprosess kan beskrives som en slags motorganisering til majoritetskulturens definisjonsmakt. Relatert til empowermentbegrepet, kan det være interessant å gjøre en sammenligning mellom posisjonene som finnes tilgjengelige for de muslimske jentene i den helhetlige diskursen og den nye alternative posisjonen Privilegert Muslimsk Jente. I denne forbindelse vil jeg igjen trekke frem Farida. Faridas utsagn vil stå i kontrast til Bushras utsagn for å illustrere hvordan ulike posisjoneringer kan produsere ulike former for subjektivitet (Willig, 2008).

Utdrag 16

Farida: Iblant skulle jeg ønske at jeg ikke brukte det (sjalet)
Men det er ikke fordi jeg ikke har lyst å bruke det, skjønner du? Det er bare fordi jeg iblant har lyst til å være som andre på en måte.

Utdrag 17

Bushra: Å farger og sånt, det liker vi. Ehm, mens det finnes andre jenter som liker ehm, andre slags typer klær ...kanskje sånn ...i min gruppe så liker vi i hvert fall *ikke* skinnbukser, vi *hater* dem.

Josefin: Okei?

Bushra: Og ... det finnes sikkert andre jenter på skolen som liker skinnbukser, skjønner du, det er sånn, et eksempel (...) i min gruppe så liker vi *ikke* å liksom være *kjempefine* på håret.

Både Samira (utdrag 15) Farida (utdrag 16) og Bushra (utdrag 17) er sjalbrukende jenter som beskriver sin egen klesstil som noe som er tilpasset religionen deres. Der stopper imidlertid likhetene. Farida uttrykker at sjalet står i veien for hennes muligheter til innpass i kategorien normal («det er ikke fordi jeg ikke vil bruke det (...) har lyst til å være som alle andre»). En slik ufrivillig plassering i kategorien Den Andre synes å produsere følelser av utestengning og bekymring. Videre er Samira og Bushra jenter som er bærere av samme etnifiserte markører som Farida er bærer av. Sjalet synes for de førstnevnte jentene imidlertid ikke å generere samme negative opplevelser som for den sistnevnte. De eventuelle problematiske

konsekvensene som kan oppstå for Bushra gjennom bruk av sjal og hva som kan oppfattes som ikke-norske klær, minimerer hun gjennom å distansere seg kraftig fra hårstyling og tettsittende klær («vi liker i hvert fall *ikke* skinnbukser (...) liker vi *ikke* å liksom være *kjempefine* på håret»). En slik retorisk posisjonering synes å produsere følelser av privilegium og selvkontroll. For jenter som i utgangspunktet er stemplet i kategorien Den Andre, kan en slik alternativ plassering beskrives som mer psykologisk tilfredsstillende enn for de som dannes i den hegemoniske diskursive kontekst som er gjort rede for tidligere.

Diskusjon

Studiens problemstillinger var utformet for å tolke de diskursive prosesser som skaper subjekt og subjektivitet i krysningspunktet mellom kjønn etnisitet og klasse. Studiens første problemstilling var oppdelt i to spørsmål: Hvordan konstrueres Norsk Femininitet? Hvordan er en slik femininitet koblet til konstruksjonen av Den Andre? Problemstillingen svarer til det postkoloniale og interseksjonelle perspektivets oppfordring om å rette fokus mot normen istedenfor å kun å psykologisere det avvikende eller De Andre (De los Reyes et al., 2003; Kristensen, 2010; Macleod & Bhatia, 2008). Et slikt fokus prøver jeg å møte gjennom å rette en spesiell interesse mot, det innenfor psykologien sjeldent teoretiserte konseptet norskhet, og ved å bruke en majoritetsinkluderende tilnærming. Konkret betyr dette at jeg retter et spesielt fokus mot de jentene som posisjoner seg som Norske Normale Jenter og ikke kun på De Andre, som er en vanlig fremgangsmåte i den tradisjonelle psykologien (Henriques et al., 1984). Videre ønsket jeg å problematisere den såkalte normen ytterligere, gjennom å gjøre et dypdykk i en spesifikk side ved norskhet, nemlig feminin norskhet.

Norsk (hetero)femininitet- moderasjon, frihet, og privilegium

Hva som konstituerer en slik femininitet synes å ta form rundt to parallelle og samvirkende diskurser. Den første diskursen fikk navnet *Normal Norskhet*. Betegnelsen oppstod i samsvar med kritiske hvithetsstudiers (Frankenberg, 1993) synspunkter om hvordan hvithet (likt norskhet) opererer som en normativ nøytral, usynlig og tatt for gitt-kategori. En slik diskurs uttrykkes gjennom de posisjonert norske jentenes åpenbare problem relatert til å svare på spørsmål om tilhørighet. «Det er vanskelig (...) jeg er bare en normal jente (...) vet ikke(...) alminnelig nordmann kanskje (...) jeg har jo ingen gruppe som de»). Parallelt med denne diskursen ble en diskurs som fikk navnet *Å være-men ikke være for mye*, identifisert.

Slik navnet indikerer preges en slik diskurs av konseptet måtehold i ulike former og ble koblet teoretisk til det feministisk og poststrukturalistiske begrepet heteronormativitet.

Resultatene i studien viser at de posisjonert Norske Normale Jentenes selvforståelse, utover den etniske nøytraliteten, tar form rundt tre essensielle nøkkelbegreper: moderasjon, frihet og privilegium. Videre uttrykkes moderasjon gjennom en spesifikk måte å snakke og opptre på som baserer seg på å være «akkurat passe». Det å sminke og kle seg moteriktig formuleres som viktig, men bare i former som ikke avslører den egentlige tidsinvesteringen og på en måte som praktiseres for å virke naturlig. En meget viktig side ved De Norske Normale Jentenes selvforståelse er videre at de lever sine liv som frie og privilegerte jenter, og forhandlinger om frihet oppstår stadig i motsetning til De etniske Andre, det vil si de ufrie og uprivilegerte. Samtlige jenter som posisjonerer seg som Norske Normale Jenter er nøye med å understreke at de er seg selv, at de er uberørte av utseendefiksering og at de føler seg avslappet på skolen.

Forståelse av seg selv via konstruksjoner av Den Andre

Hvordan er da en slik konstruksjon av norsk femininitet koblet til fremkomsten av De Andre? Resultatene indikerer at samspillet mellom diskursene *Normal Norskhet* og *Å være-men ikke være for mye*, produserer en hegemonisk diskurs, med tilgjengelige (og utilgjengelige) subjektposisjoner plassert i ulike hierarkiske system. Jeg velger å kalle disse systemene hierarkiske fordi de produserer ulike muligheter og begrensninger som et resultat av subjektposisjonenes ulike sosiale verdi (Hollway, 1989; Staunæs, 2005). Den normgivende subjektposisjonen Norsk Normal Jente viser seg i hovedsak å bestå av «etnisk norske» jenter som opptrer i tråd med det reglementet som heteronormative femininitetsdiskurser foreskriver. Slike regler impliserer en krevende balansegang hvor man kontinuerlig streber etter å fremstille seg selv som moderat, fri og privilegert. Hvis en jente ikke er det som refereres til som etnisk norsk og prøver å oppnå en plassering i en slik posisjon kreves en spesifikk karakteristikk. Slik utdrag 1 illustrerer, innebærer det at hvis en jente, som i Cariannes tilfelle, er født i Skandinavia (og i mange tilfeller Europa) og i tillegg oppfylles kriterier for hva som kan refereres til som vestlige/norske atferds- og utseendemessige koder, kan posisjonen Norsk Normal Jente tas i bruk, til tross for svensk opprinnelse

Motsatsen til den normerende posisjonen Norsk Normal Jente er den diskursivt produserte kategorien utlending. Jenter som ikke visuelt oppfylles kriteriene tilknyttet kategorien norsk, det vil si jenter som har brun hud eller «annen» klesstil, komprimeres

sammen i denne kategori. En jente som er født i Norge og har foreldre fra hva som ofte omtales som ikke-vestlige land kan imidlertid få adgang til posisjonen normal, hvis hun følger det reglement som heteronormative femininitetsdiskurser foreskriver. Slik eksemplet med den posisjonert populære sjalbrukende jenta (utdrag 7 og 8) illustrerer, kan et slikt reglement innebære å kle seg på en spesifikk måte eller date «norske gutter» på en forventet måte. Denne type praksis kan da altså sies å veie opp for de markører, det vil si brun hud og sjal, som i utgangspunktet plasserer henne som Den Andre. Slike prosesser er, som tidligere illustrert ikke ensidige. Til tross for utvidede muligheter å bevege seg bort fra kategorier som stemples som annerledes og å få tilgang til posisjonen normal er hun fortsatt plassert som Den etniske Andre og den sosialt attraktive posisjonen Norsk Normal Jente fortsatt lukket.

Resultatene illustrerer hvordan de som har et utseende eller en oppførsel som ikke samsvarer med de normer og regler som er tilknyttet posisjonen Norsk Normal Jente, er plassert som Den Andre, det vil si i de diskursive kategoriene utenlandske jenter og bertejenter. Slike kategorier får i de Norske Normale Jentenes forhandlinger symbolisere motsatser til de definerte norske symbolene moderasjon, frihet og privilegium, nemlig overdrevenhet, ufrihet og uselvstendighet. I de Norske Normale Jentenes forhandlinger henviser begrepet overdrevenhet til det å sminke seg for mye, bruke for mange farger, kline med for mange gutter, eller bråke i korridorene. Videre er ufrihet ytret som en bekymring knyttet til muslimske jenters antatte undertrykkelse, blant annet sjaltvang og begrensede klesmuligheter. Konseptet uselvstendighet refererer til jenter som er karakterisert som utseendefikserte og som offer for utseendefiksering.

Forekomsten av posisjonene som er konstruert som annerledes, opptrer i overensstemmelse med hvordan konstruksjoner av Den Andre har blitt gjort relevant i forskjellige teoretiske vinklinger, og som ble redegjort for i introduksjonen. Ut fra et slikt perspektiv er det rimelig å trekke konklusjonen at jentene forholder seg til narrativer om det «avvikende» for å få grep om sin egen identitet, som de i utgangspunktet synes det er problematisk å sette ord på. Selve forståelsen av seg selv som Norsk Normal Jente synes på en slik måte ubevisst å konstrueres med hjelp av De Andre. Den normative måteholdne og middelklassepregete femininiteten synes for eksempel å eksistere i relasjon til sin motpol: den erklært vulgære og overdrevne arbeiderklassepregete femininiteten (Ambjörnsson, 2004; Skeggs, 2006). Videre tar den nøytrale kategorien norsk form rundt sin motsatte kategori – den eksotiske u- norskheten. I overensstemmelse med hva poststrukturalistiske forskere har understreket, dreier en slik subjektiveringsprosess seg om en kontinuerlig reproduksjon og

forhandling av forskjeller mellom mennesker som skaper idéer om et «dem» og et «vi» (Ambjörnsson, 2004; Butler, 1990; Staunæs, 2005; Walkerdine et al., 2001). I tillegg illustrerer en slik prosess hvordan bilder av Den Andre kan tjene som en bekreftelse på den egne «normaliteten» (Jørgensen & Phillips, 1999; Kristensen, 2010), det vil i denne sammenheng si å være en Norsk Normal Jente, og kan også fungere som en bekreftelse på overlegenhet (Jørgensen & Phillips, 1999).

Interseksjonalitet og sosiale kategorier

Studiens andre problemstilling refererer direkte til det innviklede puslespill av interseksjonelle betydninger som konstituerer de feminine subjektposisjoner som har blitt løftet frem i analysen. På hvilken måte krysser de sosiale kategoriene etnisitet, kjønn og klasse hverandre i jentenes representasjoner av seg selv og andre? Hvilken betydning har det for den sosiale kontekstens distribuering av makt?, lød spørsmålene. Denne problemstillingen var utformet med sikte på en analytisk fordypning i de subjektiveringsprosessene knyttet til samtlige kategorier, det vil si både normative og normavvikende posisjoner.

I følge Foucault skal ikke makten forstås som monolittisk eller ensidig (Henriques et al., 1984). Makt er derfor ikke heller noe en person eller en institusjon har, men snarere noe som er sirkulerende (Henriques et al., 1984). Alle er derfor, under ulike betingelser og uansett posisjon involvert i maktens sirkulering. Det er med hjelp av et slikt syn på maktdistribusjon, i kombinasjon med et fokus på interseksjonalitet at forskjellige maktbevegelser vil gjøres relevant i forhold til mine data. Idéen om interseksjonalitet tar utgangspunkt i at makt er en flerdimensjonal konstruksjon hvor klasse, kjønn og etnisitet er konstituerende prinsipper (maktens ulike forkledninger). Dette betyr også at makt produserer «flytende posisjoner med både minoriserende og majoriserende effekter» (Kristensen, 2010, p.75).

Inspirert av Berg et al., (2010) og Staunæs, (2005) interseksjonelle analyser ønsker jeg ikke å låse meg fast i en norsk majoritet og en etnisk annen minoritet. Derfor har jeg prøvd å være meget sensitiv for overskridelser av den tradisjonelle majoritets – minoritets-dikotomien. For å forklare slike prosesser relatert til mitt datamateriale og mine identifiserte subjektposisjoner, vil jeg bruke Kristensens (2010) begrep *kontekstuell bevegelse*. Den sosiale kategorien etnisitet viser seg for eksempel å være kontekstuell bevegelig i det at subjektets etnisitet får ulik betydning avhengig av subjektets sosiale klasse og religion. Konkret betyr dette at den plasseringen et subjekt (stemplet som etnisk Andre) får i skolens hierarkiske system, er avhengig av subjektets sammensetning av *øvrige* sosiale kategorier.

Eksempelet med Hanifa (11) illustrerer hvordan kombinasjonen av de sosiale kategoriene kjønn, etnisitet, klasse og religion konstituerer henne som marginalisert på flere nivå. Hun er etnisk merket som Den Andre, stemplet i linje med en erklært vulgær arbeiderklassefemininitet, og hun presenterer seg selv med hjelp av den religiøse kategorien muslim. Med utgangspunkt i denne «ulykkelige» kombinasjonen av sosiale kategorier, synes muligheter i den sosiale konteksten å stenges ned diskursivt.

I kontrast til Hanifa står eksempelet med den jenta i resultatpresentasjonen som er etnisk merket som Den Andre i form av pakistansk opprinnelse (utdrag 7 og 8). Hun har likevel tilgang til forskjellige popularitetsposisjoner som synes å plassere henne høyt opp i skolens hierarkiske system. Resultatene indikerer at hennes sosiale klasse, som ble fremhevet av studievalg, flotte klær og moderat heterofeminin atferd, veier opp for den etniske merkingen. Det virker som om sammensetningen av hennes posisjon graderer henne høyere opp enn «etnisk norske» subjekt med den klassemerkete bertestemplingen, hvilket illustrerer den kontekstuelle bevegelsen på en god måte. Ut fra resultatene fremstår berteposisjonen som den minst attraktive, minst ønskelige og mest stigmatiserte posisjonen, uansett etnisk stempling. Den normative kategorien hvithet har på en slik måte ikke mulighet å jevne ut de negative effekter som den sosiale klassen impliserer i denne sammenheng.

Av samme grunn analyserte jeg også minoritetskategorien muslimske jenter separat og identifiserte lignende systemer som i majoritetskategorien. Dette betyr at jeg identifiserte samme utelukkings- og inkluderingsmekanismer som i det normative norske hierarkiske systemet som jeg beskrev gjennom analysen. De posisjonerte muslimske jentene synes å bruke beslektede normsystemer for å definere hvilke jenter som holder normative posisjoner og hvilke som ikke gjør det. På en slik måte kan man si at overordnede diskurser om normativ femininitet vasker ut etniserte grenser mellom «norske» jenter og muslimske jenter. I denne sammenheng er det samfunnsskapte normer om en måteholden og restriktiv femininitet som er utslagsgivende.

Konsekvenser for subjektivitet

Jeg har prøvd å gjennomføre et teoretisk og analytisk perspektivskifte gjennom å være følsom i forhold diskursive spenninger og motsetninger i materialet, samt gjennom å rette søkelyset mot tatt for gitt- antagelser. Gjennom analysen har det trådt frem ulike og motstridende betydninger av konseptene frihet, moderasjon og privilegium. Den mest åpenbare spenningen i datamaterialet er den som oppstår i paradokset i de Normale Norske

Jentenes harde og tidkrevende arbeid for bestandig og kontinuerlig å presentere seg selv som normale, moderate, frie og privilegerte subjekt. Ved flere tilfeller var det åpenbart at de to samvirkende diskursene *Normal Norskhhet* og *Å være - men ikke være for mye* dannet en ganske komplisert tilværelse for jentene. Med bakgrunn i jentenes fortellinger, med Pernille (utdrag) som illustrativt eksempel, fremstår den normative og sosialt ønskelige posisjonen som hverken selvstendig eller fri, men snarere som en moralsk og regulerende uniform, likt andre påtvungne sosiale uniformer.

Usikkerhet som både implisitt og eksplisitt formidles blant denne gruppen jenter synes imidlertid, på det generelle planet ikke å påvirke jentenes subjektive opplevelse av å være frie og selvstendige. Dette synes å overensstemme med Schmauchs (2006) resonnement om at vi som posisjonerte subjekter innen en gitt diskurs vil ha problemer med å uttale mer enn denne subjektiviteten. Den subjektive forestillingen om at norske jenter ikke er ufrie eller uprivilegerte synes å være så dypt festet i diskursen at det nesten er umulig å gjøre andre koblinger, da de mangler en posisjon å feste seg ved (Schmauch, 2006).

Gjennom å belyse de posisjonert Privilegerte Muslimske Jentenes forhandlinger, ble videre alternative tolkninger av norsk femininitet presentert i resultatene. Poenget var å illustrere hvordan minoritets- og majoritetsperspektiver relatert til norsk femininitet iblant konstrueres som motsatser. Hvor de Norske Normale Jentene konstruerer normal norsk femininitet som noe moderat, fritt og privilegert, konstruerer de Privilegerte Muslimske Jentene samme femininitet som noe overfladisk, påpresset og ubekvemt.

I overensstemmelse med interseksjonelle perspektiver på dynamisk maktsirkulering problematisertes altså forholdet mellom majoritet og minoritet gjennom å undersøke hvordan Den Første blir Den Andre og motsatt i noen kontekster (Staunæs, 2004). De motsetninger som presenteres viser, i samsvar med essensielle sosialkonstruktivistiske prinsipper, at det eksisterer flere ulike/konkurrerende versjoner av hendelser og fenomener som alle strever etter å definere det på sin måte (Burr, 1995; Jørgensen & Phillips, 1999). Det tydeliggjør også hvordan konstruksjoner av norskhhet direkte er koblet til subjektivitet og subjektiveringsprosesser. For de posisjonert Norske Normale Jentene, synes konstruksjonen av norsk femininitet å bety at de opplever seg selv som privilegerte, frie og selvstendige, selv om de arbeider meget hardt og ofrer mye for å oppnå en slik posisjon. For de Privilegerte Muslimske Jentene synes konstruksjonen av norsk femininitet som noe svært negativt, å føre til at de ikke ser på seg selv som begrenset av religionens forskrifter, men snarere som svært privilegerte jenter.

Studiens posisjon i psykologien

Psykologiens historie, slik den ofte er presentert i lærebøker og undervisning, utgår fra «great men and their great ideas (...) from a Western cultural perspective» (Furumoto, 2003, p. 113). Som klargjort innledningsvis var studiens formål å slutte seg til en kritisk psykologisk teoritradisjon med fokus på ny kunnskapsproduksjon og et alternativt syn på subjektet og subjektskapende prosesser. Jeg ønsket å bidra til alternative måter å se på det psykologiske fagfeltet, gjennom å prioritere en annen type forskning, som ikke er produsert av «great men», det vil si fortrinnsvis av kvinner eller andre grupper som ikke fått sine stemmer hørt i psykologiens historie.

Når det gjelder selve kunnskapsproduksjonen prøver jeg, ved å bruke postkoloniale referanser og et interseksjonalitetsperspektiv, å rette søkelyset mot nøytrale kategorier og det sjeldent analyserte objektet hvithet/norskhet. Slik Macleod og Bhatia (2008) konstaterer, kan postkoloniale perspektiv innenfor psykologien innebære en potensiell dekonstruksjon av «normen» eller «senteret» i tradisjonell psykologi og dermed utvikle nye representasjoner, både av Den Andre og av normen. Postkolonialisme innenfor psykologien kan dermed bringe nye dimensjoner til kvalitative undersøkelser, spesielt når det gjelder å undersøke ulike konstellasjoner av makt (Macleod & Bhatia, 2008).

Videre har mye tradisjonell psykologisk forskning en tverrkulturell og komparativ tilnærming. En slik tilnærming impliserer at det finnes universelle egenskaper ved kultur og ofte betyr dette at noen kulturelle trekk er verdsatt over andre (Macleod & Bhatia, 2008). Jeg har problematisert en slik tilnærming gjennom å demonstrere hvordan kultur kan være et flytende og konstruert begrep som formes i ulike kombinasjoner av sosiale kategorier og i ulike sammenhenger. Jeg har altså demonstrert hvordan sosiale kategorier skapes og opprettholdes, brytes ned og transformeres, konstrueres og konstitueres gjennom kontekstbundne diskurser. Gjennom å gjøre dette kritiserer jeg også den tradisjonelle psykologiens enhetlige, rasjonelle, forhåndsbestemte og passive subjekt (Venn, 1984). En diskursiv tilnærming til identitetsbegrepet er forskjellig fra andre mer tradisjonelle psykologiske analyseredskap, som kan sies å angripe sosiale identitetskategorier som kjønn, etnisitet og klasse på en mer teknisk måte (Staunæs, 2005). Gjennom å bruke begrepet subjektivitet og gjennom å forme en analyse rundt forskjellige subjektiveringsprosesser, etterlyser jeg avslutningsvis en mer dynamisk bruk av identitetsbegrepet innenfor den tradisjonelle psykologien.

Begrensinger og øvrige implikasjoner

En eventuell begrensning i studien kan kobles til forskningsprosessens forløp. I utgangspunktet var jeg interessert i hvordan sosiale kategorier som kjønn, etnisitet og klasse preger unge jenters selvforståelse. Konstruksjoner av norskhet eller norsk femininitet var ikke noe jeg eksplisitt hadde som ambisjon å undersøke separat. Postkolonial teori og interseksjonalitet var perspektiver jeg fordypet meg i under prosessens gang, det vil si etter at intervjuene hadde blitt gjennomført. Hvis jeg hadde hatt et mer målrettet fokus ved utformingen av intervjuguident ville jeg ha rettet mer spesifikke spørsmål relatert til slike perspektiver og eventuelt fått en rikere analyse. Samtidig er det viktig å understreke at det var et bevisst valg fra min side ikke å la teorien manøvrere hele analyseprosessen før den startet. Snarere betraktet jeg min teoretiske forforståelse som et støttende kompass, der målet var å veilede meg i intervjuet og i den konkrete analysen.

Jeg har valgt en tverrfaglig tilnærming til mitt prosjekt. Dette kan betraktes som både en ulempe og som en fordel, avhengig av hvem du spør. Det at jeg valgte en slik tilnærming betyr at jeg kombinerer kritisk psykologisk forskning med sosiologiske, filosofiske og antropologiske referanser. Et slikt valg er tatt av flere årsaker. Den viktigste årsaken er mitt ønske om å være delaktig i prosessen med å utvide psykologiens meningshorisont, gjennom å bryte ned grenser mellom akademiske disipliner (Gergen, 2001).

Jeg mener at Gergen setter fingeren på relevant problematikk innenfor det psykologiske fagfeltet, når hun anslår at psykologien som vitenskap vil bli «historisk nedfrost» (Gergen, 2001, p.803) hvis den fortsetter å stenge ute globale og intellektuelle strømninger fra andre akademiske disipliner, som vil få stadig større betydning i det moderne samfunn.

Jo mer jeg har lært om dette forskningsfeltet, i desto større grad har jeg blitt klar over hvor stort og komplekst det er, men det har også gjort meg overbevist om hvor nødvendig dette feltet er. Innenfor den tidsrammen som en masteroppgave tillater, hadde jeg ikke tid til å gå i dybden på alle mulige vinklinger et interseksjonelt perspektiv inviterer til. Jeg hadde ønsket en mer omfattende problematisering rundt de «etnifiserte» og interseksjonelle variasjonene av heterofemininitet som ble presentert, og videre stilt flere spørsmål rundt hva som egentlig separerer og sammenfører dem. Med hensyn til fremtidig forskning, hadde det også vært interessant å bruke samme perspektiv på unge gutter, for å se hvordan normer om maskulinitet skapes og opprettholdes. På en slik måte hadde det vært mulig å sammenligne de prosesser som skaper normer om femininitet og maskulinitet.

Konklusjon og avsluttende bemerkninger

Sentralt i tilnærmingen som er brukt i denne oppgaven er oppfatningen om at sosiale kategorier er samfunnsskapte. Videre impliserer de presenterte resultatene at slike kategorier ikke kan forstås som sterile betraktninger av en sosial virkelighet, men må heller ses på som diskursive konstruksjoner som produseres i samspill mellom sosiale aktører.

Meningsinnholdet i sosiale kategorier og subjektposisjoner må i tillegg betraktes som noe høyst kontekstdrevet, løsrevet og flytende. Hva det innebærer å være Norsk Jente eller Den Andre, kan derfor beskrives som både forhandlingsbart og kontekstuel foranderlig.

Videre illustrerer studien hvordan forestillinger om Den Andre, både produserer og produseres av majoritetskulturen. Den subjektive opplevelsen av å være en moderat, fri, privilegert, normal, norsk jente synes altså å formes rundt forhandlinger om hva en slik posisjon ikke består av. De Andre, som i denne oppgave består av en antatt og diskursivt konstruert gruppe jenter som beskrives som utlendinger og berter, er på en slik måte ikke bare de posisjonert Norske Normale Jentenes negative speilbilde (overdrevne, ufrie og uselvstendige og uprivilegerte). De oppstår også som en konsekvens av den normative posisjonens definisjonsmakt. Hvordan de posisjoner som stemples som annerledes representeres, henger med andre ord sammen med selve presentasjonen av de posisjoner som defineres som norm.

Samtidig demonstrerer undersøkelsen hvordan ulike forskjellsmekanismer kan styrke eller svekke andre forskjellsmekanismer, slik at to uttrykk som er ganske like, får veldig ulik betydning, eller at to ganske ulike uttrykk, får veldig lik betydning (Kristensen, 2010). Dikotomier om majoritet og minoritet, om (valg)frihet og undertrykkelse, om Den Første og Den Andre, kan altså problematiseres gjennom å bruke et interseksjonelt perspektiv. I den forbindelsen markerer studien at noen diskurser er så dypt forankret i jentenes oppfatning av den sosiale virkeligheten at det er ekstremt vanskelig for dem å se hvordan de kan utfordres. Spesielt selvforståelsen om å være fri og privilegert som «norsk» jente og posisjoneringen av De etniske Andre som undertrykte og uselvstendige, synes være kompromissløs fra majoritetskulturens side.

En utfordring i et postkoloniale og interseksjonelt perspektiv, er å problematisere de tatt for gitte - dominerende strukturene som former og påvirker menneskers liv. Resultatene som ble presentert og diskutert, stiller i det hensyn spørsmål om hvem som har definisjonsmakt i bedømmelsen av *hvem* som er uprivilegert, *hva* som faller under

betegnelsen undertrykkende kultur, og hvem som er frie. Det etterlater seg også ubesvarte spørsmål relatert til motsetningene innenfor dagens feminisme og brister i hva feminismen har oppnådd. Ser vi en generasjon av («norske») jenter som ser seg selv som frie, privilegerte subjekt som ikke opplever at de behøver ytterligere friheter? Og som en konsekvens av det ikke utvikler en bevissthet over de begrensninger de står overfor som unge kvinner?

Avslutningsvis håper jeg at min studie kan bidra til økt bevissthet rundt alternative retninger innenfor det psykologiske fagfeltet, slik at mulighetene åpnes for å påvirke den tradisjonelle psykologiens meningshorisont.

Referanser

- Ambjörnsson, F. (2004). *I en klass för sig: genus, klass och sexualitet bland gymnasietjejer*. Stockholm: Ordfront.
- Ashcroft, B., Griffin, G., & Tiffin, H. (1998). *Key Concepts in Post-Colonial Studies*. London: Routledge.
- Askheim, O. P., & Starrin, B. (2007). *Empowerment i teori och praktik*. Malmö: Gleerup.
- Berg, A.-J., Flemmen, A. B., & Gullikstad, B. (2010). *Likestilte norskheter: om kjønn og etnisitet*. Trondheim: Tapir akademisk forlag.
- Burr, V. (1995). *An introduction to social constructionism*. London: Routledge.
- Butler, J. (1990). *Gender Trouble. Feminism and the Subversion of Identity*. London: Routledge.
- Davies, B. (2000). *(In)scribing body/landscape relations*. Walnut Creek, California: Altamira Press.
- Davies, B., & Harre', R. (1990). Positioning. The Discursive production of Selves. *Journal for the Theory of Social Behavior*, 20(1), 43-63.
- De los Reyes, P., & Masoud, K. (2005). *Bortom vi och dom. Teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering*. Stockholm: Statens offentliga utredningar.
- De los Reyes, P., Molina, I., & Mulinari, D. (2003). *Maktens (o)lika förklädnader. Kön klass och etnicitet i det postkoloniala Sverige*. Stockholm: Atlas.
- Frankenberg, R. (1993). *White Women, Race Matters. The social construction of Whiteness*. Minnesota: University of Minnesota Press.
- Furumoto, L. (2003). Beyond great men and great ideas: History of psychology in sociocultural context. In P. Bronstein & K. Quina (Eds.), *Teaching gender and multicultural awareness: Resources for the psychology classroom* (pp. 113-124). Washington DC: American Psychological Association.
- Gergen, K. J. (2001). Psychological science in a postmodern context. *American Psychologist*, 56, 803-813.
- Gullbrandssen, L. M. (2002). Storbyjenter. In K. Thorsen & R. Toverud (Eds.), *Kulturpsykologi. Bevegelser i livsløp* (pp. 103-127). Oslo: Universitetsforlaget.
- Gullbrandssen, L. M. (2006). Fra småjenter til ungjenter: Heteroseksualitet som normativ utvekkingsretning. *Tidsskrift for kjønnsforskning*, 4, 5-20.
- Gullestad, M. (2002). *Det Norske sett med nye øyne*. Oslo: Universitetsforlaget.

- Hauge, M.-I. (2009a). Bodily practices and discourses of hetero-femininity: girls' constitution of subjectivities in their social transition between childhood and adolescence. *Gender and Education*, 21(3), 293-307.
- Hauge, M.-I. (2009b). *Doing, being and becoming. Young people's processes of subjectivation between categories of age*. Phd in Psychology, University of Oslo, Oslo.
- Henriques, W., Holloway, W., Urwin, C., Venn, C., & Walkerdine, V. (1984). *Changing the subject: psychology, social regulation and subjectivity*. London: Methuen.
- Holloway, W. (1984). Fitting work: psychological assessment in organizations. In J. Henriques, W. Holloway, C. Urwin, C. Venn & V. Walkerdine (Eds.), *Changing the Subject: Psychology, regulation and subjectivity* (pp. 26-59). London: Methuen.
- Hollway, W. (1989). *Subjectivity and method in psychology: gender, meaning and science*. London: Sage.
- Holt, M., & Griffin, C. (2005). Students versus locals: Young adults' constructions of working class Other. *British Journal of Social Psychology* 44, 241-267.
- Jørgensen, M. W., & Phillips, L. (1999). *Diskursanalyse som teori og metode*. Fredriksberg: Roskilde Universitetsforlag.
- Kristensen, G. K. (2010). Trad eller trendy med tre? Om barnetall, likestilling og "norskhet". In A.-J. Berg, A. B. Flemmen & B. Gullikstad (Eds.), *Likestilte norskheter* (pp. 71-99). Trondheim: Tapir akademisk forlag.
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju* (2. ed.). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Loftsdottir, K. (2011). Negotiating white Iselandic identity: multiculturalism and colonial identity formations. *Sosial Identities*, 17(1), 11-25.
- Lykke, N. (2003). Interseksjonalitet - ett användbart begrepp för genusforskningen? *Kvinnovetenskaplig tidsskrift*, 1, 47-57.
- Lynne, A. (2000). Klesstilenes kommuniserende budskap. In SIFO (Ed.), *Nyansenes makt- en studie av ungdom, identitet og klær* (Vol. 4, pp. 41-88). Oslo.
- Macleod, C., & Bhatia, S. (2008). Postcolonialism and Psychology. In C. Willig & W. Stainton Rogers (Eds.), *The SAGE handbook of qualitative research in psychology*. (pp. 576-587). London: SAGE.
- Maxwell, C., & Aggleton, P. (2010). The bubble of privilege. Young, privately educated woman talk about social class. *British Journal of Sociology of Education*, 31(1), 3-15.

- Moore, H. (1994). *A passion for difference: Essays in Anthropology and gender*.
Bloomington: Indiana University Press.
- Nelson, G., & Prillettensky, I. (2005). *Community Psychology. In Pursuit of Liberation and Well-being*. New York: Palgrave Macmillan.
- Rosenberg, T. (2002). *Queerfeministisk agenda*. Stockholm.: Bokförlaget Atlas.
- Schmauch, U. (2006). *Den osynliga vardagsrasismens realitet*. Phd i sosiologi, Umeå Universitet, Umeå.
- Skeggs, B. (1997). *Formations of Class and gender*. London: Sage.
- Skeggs, B. (2006). *Att bli respektabel*. Göteborg: Daidalos.
- Staunæs, D. (2003). Where have all the subjects gone? Bringing together the concepts of intersectionality and subjectification. *Nora*, 11(2), 101-110.
- Staunæs, D. (2004). *Køn, etnicitet og skoleliv*. Fredriksberg: Forlaget Samfundslitteratur.
- Staunæs, D. (2005). From culturally avant-garde to sexually promiscuous: troubling subjectivities and intersections in the social transition from childhood to youth. *Feminism & Psychology*, 15(2), 149-167.
- Thagaard, T. (2003). *Systematikk og innlevelse: en innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Thomsson, R. (2000). Dream on: the logic of sexual practice. *Journal of Youth Studies*, 3, 407-427.
- Utdanningsetaten. (2011). Minoritetsspråklige elever, from
<http://www.utdanningsetaten.oslo.kommune.no/category.php?categoryID=10160>
07.12.2011
- Venn, C. (1984). The subject of psychology. In J. Henriques, W. Holloway, C. Urwin, C. Venn & V. Walkerdine (Eds.), *Changing the Subject* (pp. 119-152). London: Routledge.
- von Brömsen, K. (2003). *Tolkningar förhandlingar och tystnader. Elevers tal om religion i det mångkulturella och postkoloniala rummet*. Phd in Educational Sciences, Göteborgs universitet, Göteborg.
- Walkerdine, V., Lucey, H., & Melody, J. (2001). *Growing up girl: psychosocial explorations of gender and class*. Basingstoke: Palgrave.
- Wetherell, M. (1998). Positioning and Interpretative Repertoires: Conversations Analysis and Poststructuralism in Dialogue. *Discourse and Society*, 9(3), 387-412.

- Willig, C. (2008). *Introducing qualitative research in psychology: adventures in theory and method*. Buckingham: Open University Press.
- Yodell, D. (2006). Subjectivation and performative politics- Butler thinking Althusser and Foucault: Intelligibility, agency and the raced-nationed-religioned subjects of education. *Gender and Education*, 27(4), 511-528.
- Ødergaarden, K. (2005). *"Er du helt jente eller?" - En kvalitativ studie av unge jenters kjønnsforhandlinger*. Hovedoppgave i sosiologi, Universitetet i Oslo, Oslo.

Appendiks 1 - Godkjennende fra NSD

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Harald Hårfagres gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr. 985 321 884

Katrina Roen
Psykologisk institutt
Universitetet i Oslo
Postboks 1094 Blindern
0317 OSLO

Vår dato: 11.08.2010

Vår ref: 24583 / 3 / MSS

Deres dato:

Deres ref:

TILRÅDING AV BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 20.06.2010. All nødvendig informasjon om prosjektet forelå i sin helhet 10.08.2010. Meldingen gjelder prosjektet:

24583	<i>Adolescent Girls, Appearance and 'everyday multiculturalism' in School. A discursive Approach</i>
Behandlingsansvarlig	Universitetet i Oslo, ved institusjonens overste leder
Daglig ansvarlig	Katrina Roen
Student	Josefin Larsson

Personvernombudet har vurdert prosjektet, og finner at behandlingen av personopplysninger vil være regulert av § 7-27 i personopplysningsforskriften. Personvernombudet tilrår at prosjektet gjennomføres.

Personvernombudets tilråding forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, vedlagte prosjektvurdering - kommentarer samt personopplysningsloven/-helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, http://www.nsd.uib.no/personvern/forsk_stud/skjema.html. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://www.nsd.uib.no/personvern/prosjektoversikt.jsp>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 01.12.2011, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Bjørn Henriksen

Marie Strand Schildmann

Kontaktperson: Marie Strand Schildmann tlf: 55 58 31 52
Vedlegg: Prosjektvurdering
Kopi: Josefin Larsson, Ålesundgate 3 B, 0470 OSLO

Avdelingskontorer / District Offices:

OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11. nsd@uio.no
TRONDHEIM: NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47-73 59 19 07. kyrre.svarva@svt.ntnu.no
TROMSØ: NSD, SVF, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47-77 64 43 36. nsdmaa@svt.uit.no

Prosjektvurdering - Kommentar

24583

Det foreliggende prosjektet er en undersøkelse av hvordan migrasjon og nye sammensetninger av 'urbane kulturer' påvirker hverdagen til unge jenter. Man vil, gjennom intervjuer/samtaler om klær, utseende og ulike kulturelle uttrykk/stiler på skolen, undersøke på hvilke forskjellige måter jenter med ulik etnisk bakgrunn bruker utseende/kulturelle uttrykk i prosessen med å konstituere seg selv innen ulike sosiale kategorier og rammer som er representert i skolen.

Student har gjennom organisasjonen 'Ungdom mot vold' kontaktet et antall skoler i Oslo, som betraktes som multikulturelle. En skole har sagt seg villig til å delta. Det er opprettet kontakt med minoritetsrådgiver ved den aktuelle skolen, for å tilrettelegge for videre rekruttering blant jentene. Det er ønskelig å intervju 15 jenter med norsk og utenlandsk opprinnelse. For å ivareta utvalgets anonymitet, forutsetter Personvernombudet for forskning at de elevene som er interessert i å delta i studien, henvender seg direkte til student, og ikke via skole/rådgiver.

Det informeres skriftlig om prosjektet, og det innhentes skriftlig samtykke fra informantene. Det gjøres lydopptak av intervjuene.

Det innhentes sensitive personopplysninger om etnisk bakgrunn jf. pol §2, punkt 8 a).

Ombudet finner revidert informasjonsskriv av 10.08.2010 tilfredsstillende.

Prosjektslutt er 01.12.2011. Datamaterialet anonymiseres ved at verken direkte eller indirekte personidentifiserbare opplysninger fremgår. Koblingsnøkkel og lydfiler slettes. Indirekte personidentifiserbare opplysninger som f.eks. navn på skole etc. fjernes, omskrives eller grovkategoriseres.

Appendiks 2 - Informasjonsbrosjyre

Jenter og ungdomskultur på norske skoler

Denne informasjonsbrosjyren er rettet mot jenter mellom 18 og 20 år.

Er du en jente som ønsker å delta i en undersøkelse som handler om utseende, vennskap og ulike stiler på din skole?

Hvorfor?

Jeg vil lytte til unge jenters meninger og deretter skrive en rapport. Dette prosjektet handler om jenters erfaringer av å være en del av et flerkulturelt skolemiljø.

Hvem kan delta?

Alle jenter i alderen mellom 18 og 20 som er i stand til å delta i et intervju med meg er velkommen til å delta i prosjektet.

Hva skal vi snakke om?

Intervjuet vil trolig ta 40-50 minutter. Du og jeg vil snakke om noen av dine opplevelser omkring det å være ei ung jente på din skole. Vi vil for eksempel snakke om hva du synes om klær, utseende og ulike stiler som er synlige på skolen. Hvis du ønsker å delta i denne undersøkelsen, vil jeg avtale tid og sted som passer *deg*.

Hva skjer med informasjonen du gir meg?

Intervjuet vil bli tatt opp på bånd og bli omgjort til skriftlig form, dette kalles 'transkribering'. Jeg vil bruke denne slik at jeg kan lese de tingene du sagt under intervjuene. Jeg vil deretter skrive en forskningsrapport.

Blir det vi snakker om i intervjuet holdt privat?

Når jeg undersøker dette er jeg underlagt taushetsplikt og jeg vil gjøre alt jeg kan for å sørge for at det du har sagt holdes privat. Jeg vil lagre lydopptakene og transkriberingene av intervjuene på et trygt sted så ingen andre enn meg kan se det. Etter prosjektets slutt vil jeg slette lydopptak og transkriberinger. Ditt navn vil ikke vises noen steder i utskriftene. Når jeg skriver om vår samtale i rapporten, vil jeg bruke noen av tingene du sier men jeg vil, så langt det lar seg gjøre, etterstrebe at den informasjon

du gir meg i så liten grad som mulig kan virke indirekte identifiserende. Personidentifiserende opplysninger vil altså fjernes eller omkategoriseres.

Hva om du ombestemmer deg?

Hvis du ombestemmer deg/vil trekke deg fra intervjuet etter at du sagt ja til å delta, er det helt greit. Det er bare å gi beskjed. Det er helt frivillig å delta og du er velkommen til å trekke deg når som helst underveis, uten å måtte begrunne dette nærmere. Dersom du trekker deg vil alle innsamlede data om deg bli anonymisert.

Hva skjer etter intervjuet?

Hvis du ønsker å vite hva som kommer ut av undersøkelsen, sender jeg deg gjerne en oppsummering av funnene i prosjektet. Bare å gi beskjed. Forskningsrapporten forventes være klar i desember 2011.

Hvem er jeg og hvordan kan du kontakte meg?

Jeg heter Josefin Larsson og studerer 'kultur og samfunnspsykologi' på Universitet i Oslo.

Du kan kontakte meg på:

Telefon: 93478388

E-post: josefil@student.sv.no

Prosjektveileder: Katrina Roen, email: katrina.roen@psykologi.uio.no

Appendiks 3 - Skjema for samtykke

Jenter og ungdomskultur på norske skoler

Skjema for samtykke

Jeg har lest informasjonsbrosjyren for dette prosjektet og jeg forstår hva den betyr.

Jeg samtykker i å delta i et intervju som vil bli tatt opp på lydbånd, transkribert og brukt til formålet for denne forskningen.

Jeg forstår at jeg kan trekke meg fra denne undersøkelsen etter at jeg sagt ja til å delta, og at jeg har mulighet til å ombestemme meg når som helst etter at intervjuet er gjennomført.

Jeg har hatt mulighet til å stille spørsmål om undersøkelsen og jeg forstår at jeg kan kontakte ansvarlig i framtiden hvis jeg har flere spørsmål vedrørende undersøkelsen (kontaktinformasjon finnes på informasjonsbrosjyren)

Navn:

Dato:

Appendiks 4 - Intervjuguide

Intervjuguide

Start:

- Dette er kun en samtale mellom deg og meg. Jag er interessert i vad *du* syns og hvordan *du* tenker og resonerer rundt hva det betyr å være en ung jente på din skole. Det er viktig å huske att ikke noen ting du sier er dumt eller feil. Det er bare tankene dine jeg er interessert i. Hvis det er noe du ikke skjønner er det bare å si i fra så tar vi det en gang til.
- Er det noe du vil spørre om før vi begynner? Er det noe du lurer på i forbindelse med denne undersøkelsen?

Bakgrunnsinfo:

Navn:

Alder:

Studieretning:

Bakgrunn:

- Hvordan vil *du* beskrive deg selv og din bakgrunn?

Bred åpning

Invitere dem til å snakke om hva de har på seg i dag.....

Eksempel:

- Hvis du for eksempel skulle beskrive utseendet ditt/stilen din til en person på Internett som du aldri har møtt i virkeligheten eller for en blind person, hva ville du si? Hvordan ville du beskrive deg selv?

Blokk 1

- Kan du fortelle meg om hvordan du kler deg på skolen?

Fortell om hvordan du gjør på morgenen når du skal velge hva du ska ha på deg. Tar det lang tid? Er det tilfeldig? Planerer du kvelden før? Spiller det noen rolle?

- Er det annerledes enn det du bruker hjemme?

Ja: kan du fortelle mer om det? Hvorfor er det annerledes? Hva bruker du da hjemme? Er det viktigere hva slags type klær man har på seg i skolen? Hvorfor tror du att det er så?

- Kan du beskrive hva du har på deg i forhold til andre jenter på skolen?
- Hvis du tenker på vennskap for eksempel, er det viktig for venner å kle seg likt eller er det viktig å ha en egen stil? Hvorfor tror du at det er så?
- Hvis du tenker på hvordan ting er på skolen din, kan du beskrive ulike typer av grupper som henger sammen. Hva slags grupper er det? Hva slags interesser har de?
- Hvis det finnes slike grupperinger, kan du beskrive hvordan utseende og interesser hører sammen?
- Status/respekt/popularitet?
- Kan du huske hvis noen på skolen fortalt deg noe om deg som person eller utseendet ditt som du ikke likte? Kan du gi eksempel på det? Hva gjorde du? Hvordan følte du deg? Hvem var denne personen i forhold til deg?
- Kan du gi et eksempel på når noen på skolen sagt noe pent om deg eller stilen din. Hvem var denne personen i forhold til deg? Hvordan følte du deg?

Blokk 2

- Det finnes mange forskjellige måter å kle seg på. Noen jenter liker eksempelvis å kle seg i store bukser og hettegensere og noen jenter liker å kle seg i tettsittende kler. Noen jenter bruker sjal eller bruker klær som dekker det meste av kroppen. Hva synes du om disse ulike måtene å kle seg på? Kan du beskrive hva du liker og hva du ikke liker? Hvorfor / Hvorfor ikke?
- Det er jenter med mange forskjellige bakgrunner i klassen. Kan du fortelle meg noe om hvordan de kler seg? Kler man seg ulikt beroende på hvilken bakgrunn man har?

Blokk 3

Legg fram arket med begreper ('berter', 'sosser' 'vestkant', 'østkant' med flere) La jentene diskutere, eventuelt skrive ned egne begreper under de forskjellige kategoriene, som spontant kommer opp. Bruk bildende som støtte eller som inspirasjon hvis det trengs.

- Her er ulike begrep som kan påvirke hva du synes om en jente på skolen. Hva er det første som kommer opp i tankene når du leser disse begrepene?